

MAANDBLAD

SEPTEMBER 2014

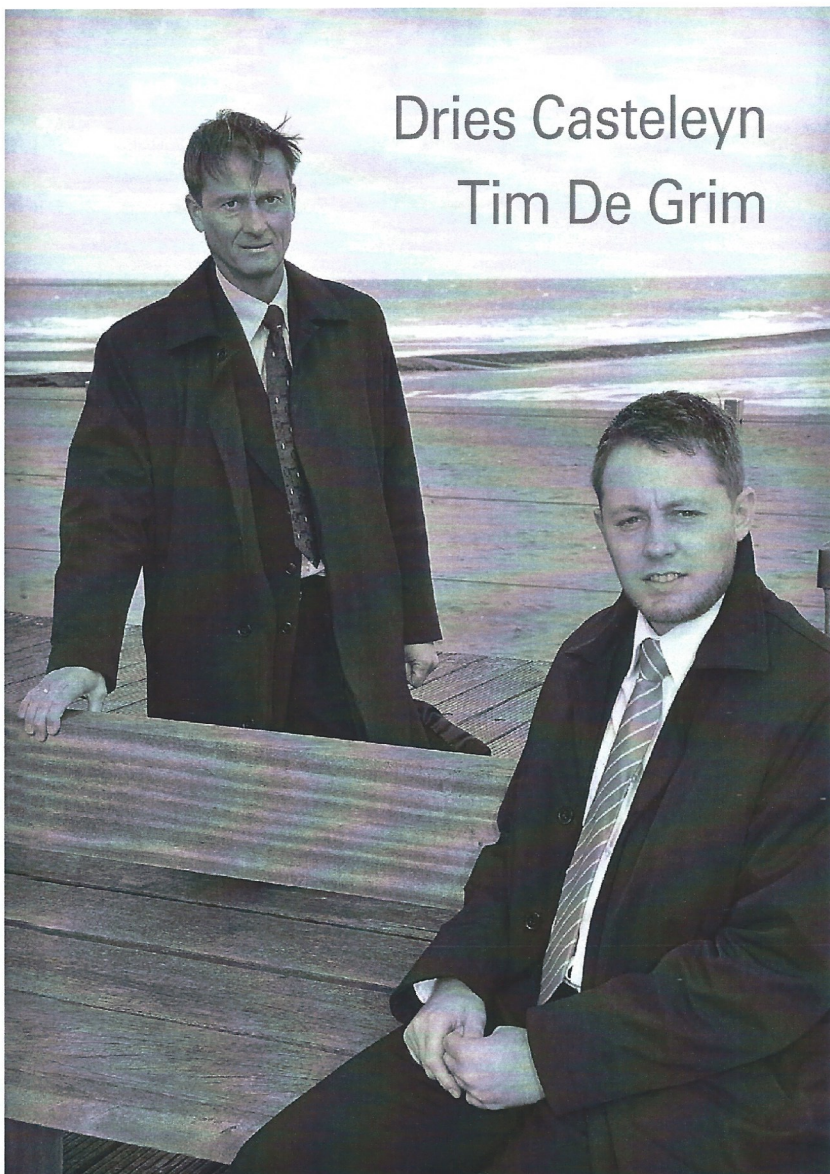
VERSCHIJNT NIET IN JULI EN AUGUSTUS

DE PLATE

V.U. Jean Pierre Falise, Hendrik Serruyslaan 78/19 - 8400 Oostende

Dries Casteleyn
Tim De Grim

WINKEL

Torhoutsesteenweg 160 - 8400 OOSTENDE

FUNERARIUM

Torhoutsesteenweg 173 - 8400 OOSTENDE

T 059 44 80 84

www.uitvaart-oostende.be

D E P L A T E

**TIJDSCHRIFT VAN DE KONINKLIJKE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING
"DE PLATE" (V.Z.W.) - OOSTENDE.**

Prijs Cultuurraad Oostende 1996.

Vormings- en ontwikkelingsorganisatie en Permanente Vorming.

Aangesloten bij de CULTUURRAAD OOSTENDE en HEEMKUNDE WEST-VLAANDEREN.

Statuten gepubliceerd in de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad d.d. 1-2 mei 1959, nr. 1931 en de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 16 juni 2004.

Alle medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen getekende bijdragen en weerspiegelen niet noodzakelijk de opinie van de Kring.

Tekstovername toegelaten na akkoord van auteur en mits vermelding van oorsprong.

Ingezonden stukken mogen nog NIET gepubliceerd zijn.

De auteurs worden er attent op gemaakt dat bij elke bijdrage een bronvermelding hoort.

JAARGANG 43

NUMMER 9

MAAND september 2014

Prijs per los nummer: € 2

**Jaarabonnement: € 15 (te storten
op rekening BE81 3800 0966 6224)**

IN DIT NUMMER:

Blz. 180: **E. SMISSAERT:** Al beitelend aan een monumentje voor Omer Vilain (1924-2013): eigen impressies en anekdoten

Blz. 197: **E. MASSCHALCK:** Het Panorama van de Slag aan de Ijser. De lijkwade van de Grote Oorlog.

THEMATENTOONSTELLING

Op 15 september openen wij een kleine thematentoonstelling over het Panorama van de Ijzer

Alle leden worden hartelijk uitgenodigd. Afspraak om 19.00 uur in het Stadsmuseum.

KONINKLIJKE OOSTENDSE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING DE PLATE

Correspondentieadres: Heemkring De Plate, Langestraat 69, 8400 Oostende, tel. 059/516721.

Hoofdredacteur en verantwoordelijke uitgever: Jean Pierre FALISE, Hendrik Serruyslaan 78/19, 8400 Oostende.

Rekeningen: IBAN: BE81 3800 0966 6224

BIC: BBRUBEBB

Website: www.deplate.be

E-mail: plate.oostende@telenet.be

Het Bestuur

Voorzitter:

Jean Pierre FALISE, Hendrik Serruyslaan 78/19, 8400 Oostende, tel. 059708815.

E-mail: falise.jp@scarlet.be

Ondervoorzitter:

Ferdinand GEVAERT, Duinenstraat 40, 8450 Bredene.

Secretaris:

Nadia STUBBE, Blauwvoetstraat 7, 8400 Oostende, tel. 059800289.

E-mail: de.plate@telenet.be

Penningmeester:

Fernand MUS, Salvialaan 5, 8400 Oostende, tel. 0473862107.

E-mail: ferre.mus@skynet.be

Leden:

August GOETHAELS, Stockholmstraat 21/10, 8400 Oostende.

Jean HUYS, Groenendijkstraat 185, 8450 Bredene.

Valère PRINZIE, Euphrosina Beernaertstraat 48, 8400 Oostende.

Emile SMISSAERT, Hendrik Serruyslaan 4/9, 8400 Oostende.

Johan VAN ROOSE, Kabeljauwstraat 5, 8460 Oudenburg.

Gilbert VERMEERSCH, Blauw Kasteelstraat 98/2, 8400 Oostende.

Koen VERWAERDE, A. Chocqueelstraat 1, 8400 Oostende.

Dirk ANGILLIS, (waarnemend), Elisabethlaan 439, 8400 Oostende. .

Schreven in dit nummer:

Emile Smissaert: Hendrik Serruyslaan 4/9, 8400 Oostende.

Eddy Masschalck: Prinses Clémentinaplein 66/4, 8400 Oostende.

SEPTEMBER-ACTIVITEIT

donderdag 25 september 2014 om 20.00 u

in de conferentiezaal van het Centrum Familiekunde Vlaanderen Regio Oostende, dr. L. Colensstraat 6, 8400 Oostende.

DE HISTORIEK VAN HET DROOGZETTEN VAN SCHEPEN TE OOSTENDE

door **Ferdinand GEVAERT**

Een aspect van de maritieme geschiedenis van Oostende dat weinig gekend en bekend is, is het “droogzetten“ van vaartuigen en zeeschepen. Van welke aard en soort ook, van klein tot volwaardige zeeschepen, van middelgrote afmetingen en tonnenmaat, van vissersvaartuigen tot jumboferries.

Er bestaan veel methodes en soorten installaties om vaartuigen en zeeschepen droog te zetten. Van de meeste zijn, of waren, er te Oostende aanwezig en in bedrijf. Van het eenvoudig “stranden” (beaching) van een vaartuig tot het opnemen in een “droogdok”, op een “slipway” of een “synchrolift, tot zelfs het eenvoudig uit het water tillen door een grote “hefkraan” (of “hefwerktuig”, “torenkraan”) was gewone praktijk te Oostende.

De grootste “droogdok activiteit” was er te Oostende tijdens de Duitse bezetting in Wereldoorlog I. Op een bepaald ogenblik waren er niet minder dan drie gegraven droogdokken, een kalfatrooster, een kuisbank en een drijvend droogdok (“schwimmdok”) actief in bedrijf voor het onderhoud en herstel van oorlogsbodems van de Kaiserliche Kriegsmarine.

Er zijn vele ontwerpen van plannen geweest om droogzettinginstallaties te bouwen in Oostende, waarvan de meerderheid nooit uitgevoerd werden.

Spreker, ondervoorzitter van onze Kring, heeft meer dan drie-en-halve decennia van zijn beroepsleven doorgebracht in de maritieme sectoren van mercantiele- en overheidsbedrijven. Daar heeft hij alle aspecten van het droogzetten van vaartuigen en zeeschepen meegemaakt, te Oostende en andere binnen- en buitenlandse havens, zodat hij met enige kennis van zaken de historiek kan brengen.

Wij zouden zeggen: een avond om niet te missen.

Iedereen is welkom en de ingang is gratis.

**AL BEITELEND AAN EEN MONUMENTJE VOOR
OMER VILAIN (1924-2013): eigen impressies en anekdoten**

door **Emile SMISSAERT**

Omer Vilain overleden : chroniqueur van Oostendes verleden stapt zelf geschiedenis in.

door Marc Loy

in : "De Zeewacht" ; 14 juni 2013, p. 15.

" De Stad verliest niet alleen een Bekende Oostendenaar en een ere-bibliothecaris maar ook een gepassioneerd heemkundige en bezield amateur-historicus met een hart voor zijn stad.

Hij stierf op 88-jarige leeftijd in het woonzorgcentrum "De Boarebreker" alhier.

Omer Vilain werd op 5 augustus 1924 in Oostende geboren en bracht zijn jeugd door op de Vuurtorenwijk waar zijn grootvader aan moederszijde sluismeester was. Hij verloor zijn vader toen hij zelf amper één jaar was.

Zelf vertelde hij later dat de liefde voor de lokale geschiedenis hem werd in gelepeld door de vele volkse verhalen die zijn zeven babbelgrage tantes langs moederszijde vertelden.

Na zijn middelbare studies aan het Koninklijk Atheneum behaalde hij het diploma van sociaal assistent. In 1944 werd Omer Vilain bibliothecaris in de Oostendse stadsbibliotheek; in 1962 werd hij er benoemd tot hoofdbibliothecaris. Ondertussen behaalde hij ook het diploma van gegradueerde in de bibliothecomische en bibliografische wetenschappen te Brussel.

En zag hij zijn personeelsbestand bij zijn afscheid in 1988 van vier medewerkers aangedikt tot 40 (...).

*In de loop van die 44-jarige bibliofiele carrière (...) bouwde Vilain het fonds "Ostendiana" uit : een heuse, oeverloze databank over Oostende en de Oostendenaar. Een volwaardig alternatief voor het verloren gegaan stadsarchief tijdens de Tweede Wereldoorlog (...) ".
Etc., etc.*

Terwijl nog wat in de schoven en mappen van mijn geheugen sluimert en al eens opborrelend gelijk bij een waterbron wriemelt en spuit, waag ik - ten persoonlijke titel en me bewust van mogelijke tekorten en weerstanden - het dan maar om de figuur van Omer Vilain met woorden weer op te wekken en te belichten, vrijmoedig en onbevangen, - te meer daar er nu toch voldoende recul is om dat heel wat uitvoeriger en genuanceerder te borstelen en te ciseleren dan dat men dat in een doorsnee "in memoriam" snel en haastig kan doen. Op mijn manier en volgens mijn inzichten. In de trant van : 'Damals war einst'.

Maar waarom juist ik? Immers, iedereen bij wijze van spreken, heeft zo zijn/haar "eigen O. Vilain" gekend en erover onthouden wat hij/zij ervan of nog kan memoreren, vanuit allerlei hoeken, zichten en kanten - je kan het je niet inbeelden - al bezat Omer een facetten rijk, geschakeerde persoonlijkheid die helaas bij menigeen heden nog maar een "naam" meer is, zij het met vage resonans, of een publieke kennis uit het recente verleden, - dat is toch al iets meer - geworden en dat tot daar beperkt is.

O, door de jaren heen - en in stijgende lijn - mocht ik hem van redelijk nabij tot bijwijlen van heel dichtbij meemaken. Ongewild, ongewenst en er zeker niet om gedaan : als een soort "compagnon de route", geen concurrent noch vriend/vijand noch profiteur, - wel een figuur met vele kwaliteiten

en toewijding in zich die hem al eens wat wrevelig stemde, soit, maar juist andersom meermalen voor hem eigenlijk een dierbaar iemand was in wie hij te recht loyaal en discreet vertrouwen kon aantreffen.

Voorts als mens, als scribent over “Oostende”, als intellectueel en als professioneel bibliothecaris (daaromtrent wil ik liever niet uitweiden, gelet op het delicate hiervan). Als plaatselijke culturele autoriteit, ja op dat gebied een soort kustfenomeen en ‘ambassadeur’, en als lid van diverse dito verenigingen en kringetjes, als spreker en als vertellend ‘cursiefjes’-schrijver, als heemkundige en als belangrijk te noemen lokaal historicus. Als immer politiek progressief geïnteresseerde en als vlak na zijn pensionering tweede mandataris voor AGALEV (de oorspronkelijke benaming voor de partij van de “Groenen”) in de gemeenteraad (1989-1994). Gij merkt het : zijn bedrijvigheid was veelomvattend en zeer verscheiden van aard. Overdag en ambtshalve “met boeken bezig” (zouden de ‘gewone mensen’ die van niet veel meer weten, vaagjes zeggen) doch tevens ‘s avonds in het verenigingsleven en het plaatselijke culturele web- en netwerk volop gemengd, want dààr hield Omer van : gelijkgestemde, gelijkgeïnteresseerde geesten frequenteren. Gewoon om erbij te zijn wanneer achteraf tussen pot en pint gesproken werd over de dagdagelijkse faits divers in het heden, uit het verleden en al eens op bespiegelende manier in de toekomst. Nog anders gezegd : hij was een goed levensaangepaste, een vlot en soepel en krachtig iemand in de omgang.

Geen wonder, nu en dan trad Vilain, met zijn kennis en zijn ervaring, nader toe tot binnenin een bestuur of als lid. Wij denken aan de “Oud-leerlingen en vrienden van het Atheneum”, de “oud-leden van de Weerstand”, de voetbal K.V.G.O. (een afdeling van het liberaal getinte Koninklijk Van Neste Genootschap Oostende), de “Schutterskring Sint-Sebastiaan”, de lokale SP.a en later het AGALEV. Daarbij nog zijn ware ‘ertenagel’: de heemkring “De Plate”, benevens de “Cultuurraad Oostende” (Vilain was er een tijdlang lid van het. toen roerig te noemen zgn. “Bureau” en, wat het ‘onroerend erfgoed’ aangaat, de jaarlijkse “*Open Monumentendag(en)* Oostende”, alsook als onbetwiste autoriteit toonaangevend in de zo genoemde ‘straatnamencommissie’ (provinciaal en lokaal). Daar werd naar hem “geluisterd” (in de meerdere betekenissen van het woord) ! Omer V. voelde zich gelukkig en gewaardeerd als geen ander, want hij, hij kon óók plaats nemen en zijn gedacht zeggen in de oud-van-jaren maar als éérbiedwaardig te betitelen toenmaals nog unitaire nationale “*Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen*” (dat overigens insgelijks, eigenlijk pas kortgeleden gespleten werd en gefederaliseerd is en nu een heel andere naam draagt, aldus las ik kort geleden in een randartikeltje in “De Morgen” ...).

Samen met o.m. Omer Vilain en andere cultuurminnaars, heb ik vrijwillig deelgenomen aan nu niet meer te achterhalen aantallen ‘*algemene vergaderingen*’ en diverse ‘De Plate’ nut brengende ‘*werkgroepen*’. Bijna steeds werden Omers tussenkomsten - beginnende met een bedachtzame “Kijk ..., kijk ...” en pienter, goed overdacht qua inhoud - doorgaans geapprecieerd om hun positieve, resumerende of al eens bedarende, bezinning en inzicht brengende woorden ... en vervolgens ingevolgd. In de bruisende beginjaren van wat toenmaals de “Culturele Raad” heette kon hij zich opwinden over sommige ver gezochte en/of futiele oprispingen en denkbeelden, emoties en ‘moties’ (nu eens pro dít, dan weer tegen dát). Koutend en heel oud geworden wist Vilain zich nog echt te verkneukelen in het inderdaad krasse feit dat hij het voor mekaar kreeg om een “motie tegen het indienen van (allerhande) moties” in algemene vergadering van de Cultuurraad niet langer te dulden en in te dienen, - ... en het pleit won ! In het midden van de tachtiger jaren kwam dit turbulente amalgaam meer en meer tot rust en het toeval wilde dat ik de derde persoon was en werd die (na Dreesen en Vilain), vanaf 1985 tot nu nog, namens “De Plate” actief zitting heb in de Oostendse Cultuurraad. Vilain zelf bleef in aanzien, in feite wat geducht (“dat geeft niet”, merkte hij op) en werd er aanzien en gerespecteerd als “oude wijze man”. Is het wonder dat hij in 1999 voorgesteld en gesupporterd werd met als gangmaakster Anita Desport, afgevaardigde van “*De Vliegende Klepel*”, als kanshebber voor de “*Prijs Cultuurraad*” en die Omer Vilain. in december 1999 (in amper één stembeurt wat zeer zelden voorkomt en met een heel groot aantal

voorkeurstemmen, ‘*in a land slide*’, zeggen de Amerikanen) behaalde! Zijn wekelijkse “columns” in “De Zeewacht”, mag men aannemen, zullen er heel wat toe bijgedragen hebben dat hij in brede kring niet uit de actualiteit geraakt was, integendeel, alsook zijn prestige in de rangen zelf van de “Cultuurraad”. Inderdaad (nog één van zijn hem eigen lievelingswoorden), Omer Vilain was “gezien in stad” en de bekroning is verdiend, daar was schier iedereen het over eens. Enkele jaren later werd hem de “*Mathille*”-persprijs toegekend. Die decoraties deden Omer ferm deugd en plezier : “zijn neuze krulde” (op z’n Ostendsch gezeid) ... Nog meer officiële bekroningen heeft Vilain door zijn inzet en ijveren in het culturele veld en buiten zijn ambt om bij mijn weten niet gekregen. Tenzij - niet onvermeld laten, hoor, en benadrukken ! – het ultieme eer- en dankbewijs uitgereikt door “onze eigenste” heemkring, ik noem : de “*Gouden Plate*” .

0 0 0 0 0

Mijn vroegste herinnering telt 65 jaren. Samen met ouders en broer Georges (+) mochten wij bij de genodigde vooraanstaanden van Stad het vuurwerk aanschouwen dat ieder jaar ter gelegenheid van 21 juli op het “Klein Strand” afgevuurd werd. Enkele bedienden van de Stadsbibliotheek van toen begeleidden de gasten naar hun zitplaats; één onder hen was O. Vilain en ik had in gesprekken deze naam meerdere malen al horen vallen. In die tijdspanne gebeurde het tevens dat ik geregeld door vader gezonden werd naar voornoemde (nood)bibliotheek, gelegen in de Rogierlaan niet ver van het Leopold I-plein, om een aantal romans met wat hulp te halen; ik zie de rekken nog voor mijn geest doch de personages zijn begrijpelijkerwijze mettertijd vervaagd.

Insgelijks heel vele jaren geleden heb ik, toen nog zo’n beetje een ‘snotaap van een jongen’ en toen middelbare scholier van het O.L.Vrouwe College, nogmaals en ditmaal als lezer, Omer Vilain en de medewerk(st)ers in levende lijve ontmoet : in de leeszaal van de wat eerder (1957 ?) verhuisde Stadsbibliotheek naar de beter tot hun recht komende, beter en aangenaam om komen, echt mooi en knus te noemen ruimten van het zg. “*Chez Pan*”, gevestigd één hoog via een sierlijke draaitrap te bereiken op de hoek van de Van Iseghemlaan en de Vlaanderenstraat in het gebouw van de Koninklijke Schouwburg en waar Frank Edebau en Vilain hun bureau deelden (ik hoor, nu nog !, hun klapdeur “wiegelen”, kreunen en zwaaien). Ik was er uit eigen initiatief aangeland voor opzoekingen in de strengstatig-dikke “*Grote Winkler Prins Encyclopedie*” (uit de vijftiger jaren, de hoeveelste drukuitgave ontsnapt me) over de katholieke Vlaamse literator Maurice Roelants met zijn vele jaren later voor TV verfilmde roman “*Het leven dat wij droomden*” en zijn alter ego Maria Danneels. Toen ben ik voorzichtig weg en voor het eerst bij “Mijnheer Vilain” te rade gegaan of “er misschien nog iets méér, iets bruikbaar te vinden was dan dat?”. Hij verwees me met zijn diepe, voor hem typische bromstem naar de handige, wel hanteerbare en goed gestructureerde succesbrochures van het Ministerie van Onderwijs over allerlei Nederlandstalige Belgische letterkundigen. En de adjunct-bibliothecaris – oef - hij “beet” (letterlijk opgevat, hoor) niet Verder ontmoette ik “*Mijnheer Vilain*”, toevallig in het voorbijgaan, zo nu en dan op straat of toen ik in compagnie van mijn broer Georges of al eens mijn ouders aanwezig was op sommige concertuitvoeringen, ‘s avonds in het Kursaal ingericht, waar tijdens de “entr’acte” sommige Schepenen en menige hogere leden van de toenmalige stadsbureaucratie in gezelschap van de echtgenotes elkaar op informelere wijze ontmoetten en keuvelden., en wij o.m. de h. Vilain in de verte ontwaarden. Eens in ‘*Rhetorica*’ (d.i. het laatste jaar van het secundair onderwijs) beland (1958-1959), nam ik uit mezelf de gewoonte aan om na school bijna elke zaterdagmiddag (van 12.10 tot 12..50 uur) een selectief overzicht door te nemen van de toenmalige populaire, geïllustreerde weekbladen (bv. “*ABC*”, “*De Post*”, “*Panorama*”, “‘*t Pallieterke*”, “*Zondagsvriend*” ...) en wat ‘ernstiger’ Vlaamse en anderstalige magazines (bv. “*Punch*”, de “*London Illustrated Review*”, “*Look*” (?), de “*Pourquoi Pas?*”, de “*Figaro*”, “*De Haagsche Post*”, de “*Saturday Evening Post*”, en mogelijks nog enkele andere tijdschriften) ; alles wat tot de “actualiteit” en de journalistiek behoorden boeiden me toen al. Telkens kreeg ik een ‘knikje’ of een “bejour” van Vilain die ‘en passant’ een socialistische krant en een paar weekbladen voor het weekend ter lezing

ontleende en naar huis meenam. Overigens, voornoemde “papieren relicten” trof ik – ja, pas héél veel jaren later ! - opnieuw aan in de opmerkelijk ‘droge’ magazijnen in de kelders van het “Feestpaleis”, tot dan nog altijd in de oorspronkelijke vorm (enkel aan de randen lichtjes versnipperd en wat verkreukeld) netjes met touwen bijeengehouden en bewaard. Het was een zeer prettig, woordeloos, ontroerend weerzien door mij en jou, jou en mij, van al die “oude papieren kennissen”, bij het zicht van die aantallen, met jeugdsouvenirs beladen, uit de late jaren vijftig die me mede in de loop mijner jonge jaren talig gevormd en literair gekneet hadden ...

Als hoogstudent en hij als laatstejaarsstudent te Brussel in de ‘*Provinciale Bibliotheekschool van Brabant*’ (ten einde aanspraak te kunnen maken op een vaste benoeming en daarmee bevestigd te worden in zijn ambt als ‘bibliothecaris van Stad’) troffen wij elkaar slechts bij toeval even aan in de Centrale Bibliotheek van de UGent, meer bepaald om te snuisteren en duimelen in de over tientallen en tientallen meters, op meerdere rijen zich uitstrekkende grijs metalen “fichebakken”: een kort gesprekje volstond want ... er diende gewerkt en genoteerd te worden ! Vilains voor die jaren echt verdienstelijk eindwerk behandelde “*De Belgische zeevisserij : proeve van bibliografie*” (1962, XVI + 233 p.) en daar bleef hij in de loop der tijd weigerig om hanteren over en er tezelfdertijd toch heel fier op! Te recht. Immers, een scriptie binnen een bepaalde toegemeten tijd als het ware bijeen garen - hier wat schrappend en vijlend, daar nog heel wat bijvoegend en retoucheren, kortom als het ware kundig en netjes ‘ineen knutselen’ -, het is en blijft een ‘helse’ klus om doen, en ... ‘oef, zucht !!’ als het typwerk gedaan is en jouw ‘kunstwerk’ met succes verdedigde en aanvaard wordt.

De seizoenen wisselden, het werd donker het werd licht, de maanden knoopten zich aaneen tot kwartalen, semesters, halfjaren. De tijden roefden voorbij. Ik beperkte me tot als heel matig te noemen “lezer” en verloor intussen het wat enger contact met haar hoofdbibliothecaris en zijn medewerk(st)ers. Even een anekdote aanhalen. Voorheen was ik via de krant in 1962 de officiële openingsdag en het uur van aanvang van de in het nieuw gestoken bibliotheek in het Feestpaleis te weten gekomen, waagde me binnen door die nauwe, door velen niet begrepen smalle houten ingang deur, aanhoorde van op afstand de speeches en wilde zelfs een glaasje meepikken op de receptie die plaats vond in de jullie allen welbekende Leeszaal achteraan. ‘Op het welslagen en goede vaart van’, enz. Maar hoofdbibliothecaris Omer Vilain had me intussen allang opgemerkt en ontzegde me toen, als onuitgenodigde, de “toegang tot”. Dat waren mijn eerste, wat geaccidenteerde stappen binnenin die bibliotheekruimten en de leeszaal alwaar ik, door een examen als personeelslid aangenomen en zes maande later vast benoemd, later omzeggens iedere dm² van leerde kennen en ten bate van het publiek gebruiken : vanaf 1 juli 1984 in dienst tot einde november 2000 uit dienstverband ...

0 0 0 0 0

Ik leerde Omer Vilain als mens pas beter en van dan af dichter, wat meer onder “gelijken” kennen toen ik, in feite wat tegen zijn gedacht in, lid en toevallig meteen bestuurslid werd van de dan kwijnende, meer en meer op drift geraakte “Plate” (*met mijn verknochte, blijvende betuiging van erkentelijkheid aan de welwillendheid en de te onderstrepen feeling en flair van mevrouw Jeanne Ocket-Valkenborg* (“Tante Jeanne”), dan al gepensioneerd Stadhuisbediende in de Secretarie en overleden op 94-jarige leeftijd). Toén - *mijn levenservaren en, karaktervaste, ijverige en vooral rechtschapen vader en drukker-politicus* had me op tijd gewaarschuwd! – kon de ‘Onderhoofdman’ (O.V.) me niet verder meer ‘passeren’ noch negeren noch, zoals anderen dit op slinkse wijze deden, ‘zowat overal’ proberen buiten te houden. Omer Vilains glanstijd (de zeventiger, de tachtiger en het begin van de negentiger jaren, aldus schat ik ze nu grosso modo in) en de bestuursleden mocht ik van dan af maandelijks van zeer nabij in vergaderingen en voordrachten meemaken, zien ageren, horen discuten, bij te benen en ... proberen na te doen, zij het ‘*met wat minder talent*’ (liet Omer Vilain bij wijze van conclusie zich op hoge leeftijd eens ontvallen) , met iets goedaardigs tot slot

om het gezegde wat af te zwakken, iets wat hij pienter als hij was in de gaten had maar niet tegenwerkte of schamper als onbeduidend wegwuifde. Zeker wanneer het echt erop aankwam, was en bleef hij voor eenieder, zonder enig onderscheid te maken, nagenoeg immer eerlijk en rechtvaardig en menselijk in beslissen en handelen, getrouw volgens zijn ‘humanisme’ en ‘agnosticisme’, zo ondervond ik.

Na de inzinking en de hachelijke, zeg maar gerust bangelijke crisisjaren 1972-1973 – het is Vilains verdienste dat hij toen het zwalpende scheepje van “De Plate” weer in handen en stuurvaardig heeft gekregen, zeg maar : “gered” heeft ! - volgde de stapsgewijze heropstanding met een soort “tweede jeugd” van de ‘Kring’ . Jan B. Dreesen – in samenwerking met een aantal ‘verse’, nieuw aangetrokken bestuursleden, met heuse sterke manspersonen als Vilain, Van Iseghem, Hostyn, wat later ook (het echtpaar) Falise-Maes en Hubrechtsen-Cattoor, - en ietwat mindere - doch heel verdienstelijke! - ondergoden als Klausing, Major, Gevaert de suppoosten Gilbert Vermeersch en Désiré Van Duyvenboden en Goethaels alsmede de dames Nellie De Taeye-Snykers en Jeanne Ocket-Valkenborg en eveneens - niet te veronachtzamen ! - een goed stuk “mij” (Dreesen : *“laat hem maar schone artikels maken ‘om uus boekje te vullen’...”* [sic!]) – stuwden gezamenlijk onze heemkring opwaarts. En voorwaarts in de richting van toonaangevend ‘worden en zijn’ op gebied van lokaal verleden, van dan af met heel veel minder klemtoon op folklore en volksleven; meegaand in de toen opzettende trend naar het waakzaam vrijwaren van wat men nu voorgoed en algemeen aanvaard het ‘**Erfgoed.**’ (roerend, onroerend en immaterieel) noemt. Ook de stevige verstandhouding en de meer dan morele steun van de plaatselijke “Vereniging voor Vlaamse Familiekunde” (V.V.F.) onder impuls van Eddie Van Haverbeke (straks 50 jaar hun voorzitter en leider !) alsook de broederband met ‘Gidsenkring Lange Nelle’ (sedert 1989; Vilain samen met Hostyn en Dreesen één der lesgevers in hun opleiding) was en bleef een gunstig effect hebben op genoemde partijen.

0 0 0 0

Omer Vilain zelf verkeerde toenmaals in de bloei van zijn jaren, zijn kunnen, zijn prestige, zijn invloed. En ik kan hier getuigen dat hij een eigen, als van betekenis aan te merken aandeel had in ons ‘groeien’, onze erkenning in stad, ons gedijen te midden van de sociëteiten. Hij nam het redacteurschap (voorwaar geen sinecure!) en eindverantwoordelijkheid voor de maandelijkse uitgave van ons tijdschriftje over van Jef Klausing (die voor zijn werk als visserijexpert naar het buitenland diende te gaan en één van zijn goede vrienden was) op zich van wat een duur van 12 jaren kreeg. En voor de typistes waren zijn “last minutes” berucht, ja een kwelling te noemen die het maandelijkse tijdig uitgeven vaak bemoeilijkten. Omer Vilain vertegenwoordigde een tijdlang (tot 1985), na Dreesen die het een ‘praatbarak’ vond, onze Kring in de toen woelige zittingen van de Culturele Raad (nu beter bekend als de “Cultuurraad Oostende”) in het Thermenpaleis. Alsmede zijn professionele bestuurlijke talenten en inzichten, zijn netwerk van relaties in stad en zijn menselijke ervaringen kwamen ons heel goed ten bate. Zelf was het ondervoorzitterschap hem voldoende en door hemzelf zó gewild, precies opdat het de contactnamen met de overheid niet zou bemoeilijken, Vilain zijnde als stadsambtenaar, en hij had ‘carrure’ genoeg om aldus niet te vervallen in een rol van minder belang en “emportentie” . Samen met Dreesen (deze had een nog “sterkere persoonlijkheid” dan Vilain) en in wat mindere mate (het is me nooit duidelijk geworden in welke mate) voorzitter Van Iseghem (met zijn vele connecties en giften doen) verpersoonlijkten - en deze subjectief te noemen mening neem ik enkel en alleen voor mijn eigen rekening - zij drieën in die jaren 75-85 van wat “De Plate” zoal aan aanzien, aan standing en aan moreel gezag had in stad.

“Men” kan er niet omheen : onze “Heemkring De Plate” lag diep geworteld in Omer Vilains (dan figuurlijk wat vlugger kloppend) hart. Hij zocht, vond en kreeg er een bestaansvervulling ten bate van de stad die hij liefhad : Oostende, en bij uitbreiding : de “Belgische/Vlaamse kust” met het

hinterland. Een neerslag hiervan was terug te vinden in de structuur en de elementen die in het bewaarfonds “Ostendiana” van de Stadsbibliotheek staken. Pas in deze “bibliotheek van stad” aangesteld, doorwrochte Vilain, naar eigen zeggen geduldig maar snel en aandachtig, de nog voorhanden voorbije jaargangen van de plaatselijke pers. Samen met zijn vroeg te noemen belangstelling hiervoor, zijn scherp geheugen, zijn présence en talenkennis (Frans kende hij perfect vanuit het ouderlijk huis), en het daarbij optekenen van gebeurtenissen, feiten en weetjes tout court, alsmede zijn verbazende parate kennis over genoemde materie, - heeft dat alles samen hem zijn gehele volwassen leven door baat en profijt bijgebracht. Hij stond daaromtrent in stad in grote mate voor in. Omer Vilain werd dra beschouwd als een erkend expert ter zake, en was dat in feite ook. Met als logisch gevolg vaak drukke gesprekken en “va et vient”s in zijn bureau, gevuld “met groene stoelen” en een wirwar (centimeters hoog!) van allerhande papieren op zijn “pupiter” die hij steeds, wonderwel tamelijk vlug wist op te diepen en te benutten (wanneer hij hierover sprak, zweemde immer een leutige grijns om zijn mondhoeken en ringbaard).

In de schoot van “De Plate” vond hij – zoals wij allen trouwens - gezelligheid en aanspraak, weerklink en gelijkstemmigheid en kameraadschap. Omer zocht, als ik het zo mag stellen; nu eens ons museum (dat toen in hetzelfde gebouw als de bibliotheek lag) wekelijks of meer op (“Disje en Gilbert, de suppoosten), dan weer zeer getrouw de maandelijkse voordrachten die door de Kring aan ons publiek ten beste werden gegeven. Na de causerie volgde hij, wie wilde en dat was het merendeel van de toehoorders, naar het cafeetje, dronk steeds een paar koffies (op doktersbevel) of al eens een alcoholvrij biertje, deed mee aan de geanimeerde kout en commentaren, gaf enkele rake kwinkslagen ten beste of schoof aan een tafeltje bij nader bekenden bij, doorgaans bij mensen die hem “goed lagen” en hem genegen waren. Op die momenten heel ontspannen liet “onze Omer” zich niet pramen om ...- ja, wat anders? - te vertellen en anekdoten op te halen.. Een verteller – dat was ie – die bijvoorbeeld graag sprak over de stedelijke administratie van toen, allerlei al eens zonderlinge personages besprak en al eens afkraakte of goedmoedig ophaalde en typeerde of, zelden, hoe het er aan toeging in de “oude Plate” en het Oostendse verenigingsleven van weleer, gaf uitvoerig uitleg over een dit en een dat, - kortom herbeleefde opnieuw en had met ons er plezier in en leute aan. Omer V. – volks, niet “grotsig” noch zwaartillend - werd vrij algemeen geapprecieerd tot graag gezien en er werd met genoegen naar hem geluisterd.

Want, vergeet het niet, zelf was Omer Vilain een gegeerde, zich hiervoor niet laten pramende voordrachtgever. Al was hij niet echt welbespraakt en gebruikte te veel stoplappen (vond ik), hij had en gaf ‘fut’ aan zijn verhaal en inhoud aan zijn onderwerp. Oók dat was blijkbaar het voldoen aan een nood, aan een drang naar communicatie - ‘live’, van persoon tot persoon - met en voor een publiek dat op dat moment hiervoor speciaal in een zaal(tje) opgedaagd was. Soms was Omer V. hiervoor ver en langdurig onderweg in zijn wagentje. Nu heb ik spijt dat ik, wél ter plaatse zijnde, maar weinige van zijn causerieën bijgewoond heb. Doch gedane zaken nemen geen keer, zegt het spreekwoord. Eens kon ik hem, reeds oud geworden, een zichtbaar intens plezier verschaffen door hem te wijzen op wat de grote Vlaamse schrijver én eveneens verteller Ernest Claes na de oorlog en in de periode van de repressie (Claes was toen “fout” geweest) daaromtrent zoal mee beleefd had en vooral “tegengekomen” was ! Neem, beste lezer(es), maar eens diens boekje “*Voordrachtgevers zijn avonturiers*” ter hand . Pas enkele jaren her zijn deze voornoemde naoorlogse herinneringen van Vlaamse rasverteller “nummer 1” op ‘fraaie’ (sic) wijze” heruitgegeven in één van de jaarboeken van het “Ernest Claes-genootschap”. Vilain zelf (even tussen haakjes : tijdens de oorlog een erkend “weerstand”) had een aantal vaste, regelmatig terugkerende thema’s (o.a. over folklore en natuurlijk over ‘facetten’ uit de geschiedenis van ‘zijn’ Oostende, zo meen ik me te herinneren) in zijn “répertoire” waar hij uitvoerig over uitweidde en sappig over vertelde, typisch maar toucherend, “op z’n Omers”. En ja, ook onze Kring kwam af en toe hiermee aan een spreekbeurt te meer “om één van onze publieke avonden te vullen”. En Omer ? Hij deed het !

Bestuurswissel tussen August Van Iseghem en Omer Vilain op 24 april 1999

Wanneer een andere “kenner”, meer bepaald een “jongere”, voor het voetlicht op “den estrade in ‘t zaaltje van ’t V.V.F.” trad, zat hij op de eerste rij en aanhoorde, kritisch aandachtig maar niet afkrakend van houding, menig betoog waarvan hijzelf reeds heel wat van vooraf afwist. Dat kwam duidelijk aan bod tijdens het gebruikelijke moment achteraf tot het stellen van vragen aan de spreker. Ook dan liet Vilain met zijn brommerige stem zich gunstig opmerken door zijn expertise, zijn ondervinding, kort gezegd zijn recht van spreken over menig “Oostends onderwerp”.

Tijdens de maandelijkse bestuursvergaderingen zat hij, conform zijn functie in het bestel en het gemak van klappen, jarenlang aan de ovale tafel, dichtbij de ‘toog’ en in het midden van het cafeetje, steeds links naast de voorzitter, met de secretaris tussen hen tweeën. Een klavertjedrie. Er bestaat daar een mooi, door mij getrokken fotootje (april 1981) van. Omer voelde zich daar echt in zijn sas en deed volop, ruimschoots mee aan het overleg en de onderlinge discussies. Het viel meer dan eens voor dat hij waarschuwend diende te matigen ten einde ons opnieuw met beide voeten op de grond te doen terecht komen of van koers te veranderen.. Zo gebeurde het bij wijze van voorbeeld al eens in het genre van “zoe’n we nie dit, mosten we nu e kè dat doen ... ???”, dat Omer nuchter en met een klop op tafel repliceerde: “Kiek te kè, os je etwa vorenstelt, ton moe je da zêve uitvoeren, juist hé?”. Met uitgestrekte wijsvinger en vooruit geheven, licht op en neer gaande kinnebak (om zijn argumentatie nog meer kracht bij te zetten), wat een bij hem typische lichaamstaal uitdrukking was ... En pang, af ging deze doorprikte ballon ! Volgens mij die toch een continu getuige was, bekleedde Omer Vilain een beetje overal in culturele kringen een vooraanstaande rol tijdens de zeventiger en tachtiger jaren, én door zijn dienstbetoon én door zijn vele kennissen en relaties bij de media (pers, TV en radio) van toen. Met als logisch gevolg zijn opduiken in en het vragen naar zijn mening in menig krantenartikelartikel. Soms kwam het erop neer dat zijn rol en inbreng zodoende overbelicht werd en was... In het Bestuur heerste er bekwame leiding, bijgevolg een goede geest en eendracht, geen nefaste kwaadsprekerij : inderdaad, “mensen spreken mensen” want al is er wel eens een verschil van mening, wederzijds kende ieder zijn of

haar sterkten en zijn of haar limieten, en of dit op dat moment nu veel of weinig was, men deed (vrijwel) zonder tegensputteren of cinema spelen wat er gevraagd werd.. Althans, dat zijn mijn persoonlijke waarnemingen..

Eén van de ‘specialiteiten’ van Omer Vilain , en dat exclusief binnen de eigen ledenkring, was het houden en het leiden van de “Plate”-boekenveiling, telkens op het einde van het nieuw ingezette kalender- en werkingsjaar. Vooral toen Omer nog “in z’n fleur” was, deed hij dat iets meer dan 30 jaren met brio en met het nodige gezag; qua schatting der te vragen prijzen sloeg hij daar meer dan eens een ‘slag’ in, wat kenners de wenkbrauwen deed fronsen of anderen het hoofd liet schudden of monkelen om die plantrekkerij.. Ju ju, het moest die avond vooruit! Ieder jaar, begin februari, publiceerde het lokale weekblad “*Tijdingen*” een foto met onderschrift van het gebeuren dat vaak meer dan 200 te veilen nummers telde en steeds opnieuw warme of impulsieve reacties opwekte bij een belangstellend en –hebbend publiek onder wie een handvol verwoede verzamelaars en zelfs een paar commerçanten. Aardig om zien is de ‘folklore’ van de bieders, deze diverse gebaren of profijtige seintjes en knikjes die de amateurs dan richtten naar de veilingmeester, het heen en weer geloop na de klop met de hamer van het verkochte door de twee plastieken ‘zakkenvullers’ van dienst. En Vilain, de veilingmeester ? Hij had het vermogen om iets méér dan 200 graden (niet gelogen noch overdreven gezegd !) rond zich te kunnen kijken, was flitssnel van reacties en had een à propos om u tegen te zeggen, plus was kordaat wanneer het pas gaf. Maar ja, ik gewaag van twintig jaren geleden, want met de tijd was de snedigheid van Omers reflexen sowieso fel verflauwd. Hij leidde voor het laatst op 31 januari 2008 onze “Plate”-veiling.

Georges Van Duyvenboden orkestreert momenteel, als opvolger en met ons aller medewerking, op flinke wijze de voorbereidingen en het bijwijlen boeiend verloop van deze typische, onze zo eigen “inzet van het nieuwe jaar”-- activiteit.

0 0 0 0 0

Vilain ging fier op de bundeling van zijn telkens beknopt gehouden bijdragen (in een ‘genre’ dat hem goed lag van wat men in de letterkunde thans betitelt als “*columns*”, “*stukjes*” of “*cursieffes*”, oorspronkelijk en eerst verschenen in een vaste rubriek in het links getinte, Brugse “*Vlaams weekblad*” en in eigen beheer in de eerste helft van de zeventiger jaren gebundeld en uitgegeven. Drie boek(jes)uitgaven, elk ca. een 150 pagina’s “dik” maar niet duur van prijs.

1. “*Langs ’t hard zand*” (1973; met een voorwoord door Achiël Van Acker, (op vraag van ons Bestuur staat erbij vermeld : “*onder de auspiciën van de Heemkundige Kring “De Plate*”.

Later, einde de zeventiger jaren, heeft de auteur, op mijn zeggen, zich laten overhalen om mee te dingen aan de pas in werking getreden “Ary Sleeksprijs” (bedoeld ter aanmoediging van debutanten). Het was John Gheeraert (nog een oude bekende, Bredenaar en Oostendenaar, een nu veronachtzaamde auteur die om den brode als leraar Germaanse talen in het O.L.V.College van Oostende fungeerde) die met de prijs ging lopen. Het kon Omer hoegenaamd niet deren, zei ie of hij deed alsof; O. Vilain viel terug op zijn pootjes met zijn motto van : “ik ben geen literator, ik ben een verteller”. En vroeg me dan meteen zijn twee leesexemplaren voor de jury bestemd terug (zoals trouwens voordien afgesproken was) !

BEVAT :

Een Oostends woordenboek ; ’t Is weer fore! ; Oude reclames in de krant ; Spiritisme ; Kerkhofstrubbelingen ; Sint-Maarten; Oude dingen ; Broodvinters ;

Over westvlaamse sjouwers en pendelaars ; Toen het nog echt winter was ; Van 't oude in 't nieuwe jaar ; Straatnamen ; de Bier-Coo ; Ostende oender woater ; 't Hazegras ; Col en Manchette; Karnaval ; De Consciencesschool ; Cavalkade ; Het Kroegske van Houwen ; De Kapellestraat ; Zotten April ; Over visaanvoer en records ; Twee blinden ; Over munten en penningen ; 't Seizoen begint ; Daan Boens 80 ; De Paulusstraat ; 't Strange ; De Ronde van Frankrijk ; De moord in de duinen ; De Zwaluwenstraat ; De Paardenkoers ; Renbaan-folklore; Oostende bij nacht ; Het Kapelletje van Bredene ; "Tje" ; Drie vergeten feiten ; Cinema Path" ; De Grote Markt ; Oostende en ...

2. "Langs de Oostendse kateien" (1974 ; met een voorwoord door Louis Major.

Daaromtrent zijn me geen herinneringen bijgebleven. Onrechtstreeks straalde het teweeg gebrachte effect ook af op de werking van onze Heemkring en menigeen kan na lezing zich laten overtuigen hebben dat onze lokale geschiedenis en folklore best te genieten zijn. En het is aannemelijk, dunkt me al kan ik daar geen cijfers op plakken, dat "De Plate" weer enkele nieuwe leden kon werven die alzo kennis maakten met ons tijdschrift alsmede die begonnen onze voordrachten te frequenteren.

BEVAT :

Met 12 in 1 kamer ; Het Brits Ereperk ; De Halve Maan ; Teut-Teut ; Glaasje op ... ; Den Hof ; Wat is een butterschutte ? ; Lotto ; Guustje ; De Witte Nonnenstraat ; Spekkewinkeltjes ; Tjannie Carbon ; Honderdjarigen ; Avanti II ; De Knuuste ; Flaggen ; De Oude Wasschers ; Naar de Bloedprocessie ; Prentkaarten ; Asschen-daele ; Een wrede "Love-story", 't Bastiaan ; Mariakerke ; Grote hotels ; De Korte-straat ; Straatmeubilair ; Augustus '14 ; De Sjah van Perzië ; De Markies en de Markiezin ; Het Paradijs ; Waar was de Garre van Konnee ? ; Warme Bollen ; De gebroeders Degrave ; Oostendse aardrijkskunde.

3. "Langs de galerijen" (1976 ; met inleiding door Omer Vilain zelf).

Na twee vorige, gelijkaardige boekuitgaven vond de auteur het gepast om vooraf wat uit te weiden over wat hem zoal bezielde en bezig hield. Meer in het bijzonder is me niets bekend of ook bij mij in de vergetelheid geraakt.

BEVAT :

De Galerijen ; Het jaar van de vrouw ; De Duinenman ; Voetbalfolklore ; Kursaal-historiek ; Antony ; Van snel mokje tot hakketesse ; Mei '40 ; Een petitie van 1891 ; De Bassings ; Vidocq en Oostende ; Jan De Clerck ; De zomer van '40 ; Madame Loulou ; Mo liekt e kè doa ; Het Hospitaalkwartier ; In je kip ; Karl Marx te Oostende ; Den ouden Bécasse ; De Weststraat ; Kernachtige uitdrukkingen met 'en' – Bertino ; Oostends met Franse woorden ; De honderdste keer ; Kinderspelen ; Wijkkermessen ; Petit Paris ; 't Bosje ; Chasseur ; Den Opex ; Aftelrijmpjes ; De Vissemarkt ; Over brievenbussen en facteurs ; Frère ; Ary Sleeks.

Omer Vilain noemde zijn reeks - ruim 111 'stukjes' dik – bondig : "Kleine Oostendse histories". Typerend voor hem (en door heel wat tijdgenoten trouwens !) is hier zijn niet ter zake doende uithaal : "opgedragen voor de Oostendenaar en niet voor de academici", en, "Mijn hoofddoel : "(...)Oostende op eenvoudige wijze dienen ! (...)" [zie zijn inleidende woorden op het derde boekje "Langs de galerijen", p. 5].

Het is me onduidelijk gebleven of er eigenlijk nog wel echt een vierde boekje gepland was. Wellicht te weinig (bruikbare) kopij? De ontegensprekelijk grote drukkosten en afzetmoeite? Misschien risico's of omstandigheden die wij niet kennen of die ons niet aangaan om weten? Althans, hij zei het me niet. Niettemin, deze vlot in eigen stijl geschreven "boekjes" verkochten goed en er was in die tijdsspanne voldoende belangstelling voor om dra uit de kosten te geraken.

In elk geval, het is er niet van gekomen en een mij onbekend aantal van Omers cursiefjes sluimeren (niet anders noch elders uitgegeven) nog in de kolommen van voornoemd "Vlaams Weekblad".

Voor meer diepgaande prospectie, zie: Robert Leroy (samenst.): "*Bibliografie van Omer Vilain: een bloemlezing*" (1989, 71 p.), alsook Martine Quaegebeur: "*Verhalenbrunch met Omer Vilain*", in: Gidsenblad Lange Nelle, jrg. 1996 en 1997 (passim).

Pas in 1989-1990 hervatte de auteur het schrijven van "cursiefjes", onder de rubriekstitel "*De tijd van toen*" en wekelijks verplicht verlucht met twee illustraties; met zeer grote bijval en echte interesse bij een breed publiek gepubliceerd in het weekblad "De Zeewacht" vanaf, ik schat, 1990. Met zijn iets meer dan 800 (ongeveer) items - jarenlang trouw en geduldig én met vaart geschreven verhalen, herinneringen en weetjes over "**het Oostende van toen**" - bleef Omer meetellen in het wereldje en zichtbaar "in the picture" onder de mensen van stad. In Knokke was rond die negentiger jaren eveneens een "kenner" van formaat over zijn eigen kustsite met een dergelijk soort feuilleton met herinneringen bezig, maar dan in de kolommen van "Het Brugsch Handelsblad"; zijn precieze familienaam (Dhont?) is me ontglipt.

Voornoemde "stukjes" (eens een ander woord voor hetzelfde) zijn tot nu nooit in boekvorm samengeraapt geworden of - het had kunnen zijn, maar het copyright speelt waarschijnlijk mee, of niet? - op internet geplaatst of opgenomen bij de "Gescande Oostendse documenten" (G.O.D.). Het is jammer maar niet voorgoed, denk ik persoonlijk. Want er steken pareltjes tussen., ik verzeker het u. Om zo speels te zeggen: "Vele intussen a.h.w. gedoemde verloren te gaan toestanden, feitjes en realia" die aldus "gered" zijn ("gesaved" zou me nu zeggen) voor toekomstige generaties. Ik heb weet van een disparate groep mensen die, telkens na publicatie, wekelijks artikel na artikel uitgeknipt hebben en ze allen samen en volledig, zorgvuldig en bewust van de intrinsieke waarde, in plastieken mappen bijhouden ("wit je wê, 'k hên ze nog ollemoale!").

Dit nu en dan vernemend bij mensen van alle slag die hem hierover aanspraken en feliciteerden, men kon Omer daarmee geen groter plezier doen! Gids M. Quaegebeur heeft ze voor persoonlijk gebruik zelfs geïnventariseerd! Vilain schreef soms verscheidene "columns" op voorhand neer, kwestie van reserve te hebben mocht hij niet op tijd "inspiratie" hebben of niet tijdig kon voldoen aan de eis om telkens twee passende illustraties bij te voegen. Zo zijn door hem, met veel spijt in de geest en in het hart, bepaalde Oostendse items nooit behandeld en uitgediept geworden. En die hem nochtans bekend waren, die eertijds echt voorgevallen zijn en die genoeg "stof" konden opleveren voor andermaal een te smaken artikelje in de krant.

Ook hier heeft zijn buitenmaats te noemen geheugen hem "wonderen" doen verrichten of "vangsten" doen opdiepen uit zijn schatkamer aan "ansichtkanten". Een mij hoger in rang geplaatste bibliotheekmedewerker verzuchtte eens: "*Hij weet nog alles ...*". Het is dan ook een vreselijke speling van het Lot, of hoe men dat 'Fatum' ook wil noemen, geweest - en tragisch! - dat Omer Vilain voor zijn levenseindejaren toenemende en blijvende hersenenbeschadiging heeft opgelopen. Iets gelijkaardigs was wat vroeger één van zijn broers insgelijks overkomen. Nu een lijdensweg van dicht voor zijn vrouw Agnes, zijn dochter Vicky, zijn kleinkinderen en verwanten. Maar in tweede instantie toch ook voor die vele vrienden en collega's, kennissen en stadsgenoten die met leedwezen en machteloos Omers ziekte en teloorgang meer van verre meemaakten en dat innig, nog contrastvoller voor zo'n kranige figuur, betreurden ...

Omer Vilain heeft tot op hoge leeftijd kwiek en fluks, fris en “blienkend in z’n vel” de derde leeftijd mogen meemaken en weten te weerstaan. Wij zeiden het soms tot elkaar : “hij is nog goed bewaard, hij toont “z’n oede” niet ...”. In zijn jongere jaren ongebrild en met een “à la brosse”, dan een met de jaren grijzer wordend ringbaardje het gezicht omlijnd maar nog meer met een volle donkere haarbos gezegend. Steeds een ‘vintje uut e doosje’ : verzorgd van voorkomen en een “heer” in de trant van de naoorlogse tijd. Zijn groet en aanpak met handdruk en kingeknik varieerde van “bejours. wa nieuws?” tot “da goat, ja?”, om dan soms een gesprek(je) aan te vatten dat langdurig kon zijn en al eens “gevaarlijk”, want “men vergeet doorgaans dat ik niet drink”, over een groot ‘memorie’ beschik, over van alles en nog wat kan meeklappen alsook velen en veel ‘metterlijf’ en ‘metterziel’ meegemaakt heb. Omer was praatgraag (meer dan eens overdreven en ‘gewoon’ gestadig werken lag hem niet of het kwam er niet vlug van of het duurde niet lang), hield van “weetjes in stad” (men kwam het hem zeggen, monkelde hij), gezellige omgang bij de mensen en het vrouwvolk en men diende hem niet te ‘pushen’ om bv. in een reünie zijn mening te uiten of tussen te komen. Meer dan eens vertelde hij mij dat zijn strikte, consequent volgehouden ‘eerlijkheid’ er aanzienlijk toe bijdroeg dat “men” hem nergens de mond kon toesnoeren. Tevens in woord en daad geen enervante, onverbiddelijke stijfkop of prater. Vlot en gemanierd en van goede opvoeding getuigend, het dient vermeld. Zeker niet “overijverig” moest hij het in essentie hebben van vlug van begrip te zijn, zijn intuïtie te gebruiken alsook en vooral goed met mensen te kunnen omgaan., iets wat hem een “naam” gaf en prestige bezorgde. Gelukkig voor hem (en voor ons en voor iedereen) was hij omringd met en gesteund door een efficiënte, hem toegewijde en werkzame, in vroegere jaren kleine schare medewerk(st)ers. Zelf kon Vilain nog niet eens typen! Bijna zich hiervoor verontschuldigd zei hij me eens: “wat wil je, ‘zij’ deden het allemaal voor mij” ...

Nauwgezet leverde hij zijn soms ‘in zeven haasten’ neergekrabbelde kopijen voor “De Zeewacht” (kantoren, eerst op de A. Pieterslaan gelegen dichtbij het Gerechtshof, dan verplaatst naar de Torhoutsesteenweg in een nieuwbouw tussen “t Pèèrd” en Petit Paris) schriftelijk in. En dat mocht , bij wijze van uitzondering... Zijn kennis was en bleef veelal aan de oppervlakte. Hij wist over heel wat veel tot zeer veel ... maar heel zelden diepgaande. Zo was hij nu eenmaal. Ten andere, lees(t) er zijn schrijfsels maar op na. Wel zéér positief, ondervond ik met blijvende dank hiervoor, was de gave om met geduld en ernst wat tijd en moeite te nemen om iets ingewikkelds of iets dat niet vanzelfsprekend was of voorkwam stap voor stap te beschrijven of te analyseren of gewoon aanschouwelijk uit te leggen. Wat zeldzaam en schoonmenselijk en lovenswaardig te noemen is ! Ja, zijn wij niet allen : géén genieën ? mààr al eens *feilende*, soms meer dan eens *falende* wezens ?

0 0 0 0 0

Niet geweten in stad, wel in vakkringen was dat Omer Vilain, en dit gedurende vele jaren op zaterdag, één der lesgevers is geweest van de cursus tot behalen van de “Akte van Bekwaamheid (...) openbare bibliotheken”. Hij sprak losjesweg doch juist qua inhoud, op zijn eigen manier en niet te theoretisch van stof, met voorbeelden uit de praktijk, bijwijlen sprankelend van gezegden en gebaren, niettemin voor zo’n materie niet saai gedebiteerd. Ook daar was hij gegeerd door de overheid en geliefd bij de cursisten Door sommige vakgenoten werd hij in zijn beginperiode al eens monkelend of smalend bestempeld als de “*folklorist*” . Wel kon Vilain er prat op gaan - en deed dat gaarne, nog jaren nadien - dat de “bibliotheek van Oostende”, in 1966.en in het Kursaal, het jaarlijks congres van en voor Vlaamse bibliothecarissen en documentalisten mocht organiseren en de vakgenoten ontvangen. Met onderscheiding. Een pluim op aller hoed!

Omer Vilain had privé en als wat ouderwetse boekenliefhebber een eigen ex-libris en is in dat genre blijvend geïnteresseerd geweest. Zo iets, meen ik, is nu in onbruik geraakt. Tenzij?

0 0 0 0 0

Hoewel op zijn werk – de stadsbibliotheek - onregelmatig van uren aanwezig of onzichtbaar “als men van niet meer wist, en dat kwam soms goed van pas !”, had O. Vilain – en niemand anders !” – in alles het laatste woord, de teugels goed in handen en kon ze met een gemak en met een niet te vatten natuurlijk gezag en flair aanhalen of vieren. Met autoriteit en overwicht, ondanks enkele minder gelukkige gebreken, eigen aan ons “mààr mens” te zijn. Zo is het bij wijze van voorbeeld gebeurd, dat Omer Vilain een gelegenheid te baat nam om zijn, in de loop der jaren immer aangroeiend personeel, ’s middags en zonder lezerspubliek‘ samen gekomen vóór de middagpauze’, een tik op de kneukels te geven. Hij beval (en het was al vanzelf stil geworden) om geen minuut eerder te vertrekken, niet vooraleer de torenklok van het Feest- en Kultuurpaleis het kloksein van halfeen aanhief. Enkele minuten ‘repos’ en klop, het was zover : de klok in de toren was nog nooit zo aandachtig, verwachtingsvol aanhoord. Een knikje van de chef. En ordelijker dan gewoonlijk én in stilte of met heel gedempte stem, begaf men zich naar de fietsen, trap af naar de bordes van de torenbouw.. Velos op en weg met hen. Een staaltje van affirmatie, goed getimed en gedoseerd, met inzet van enkele woorden (“wij wachten gezamenlijk het signaal van 12.30 u af” ...) ... én met effect ! Ja, als overste was hij zo kwaad niet : genaakbaar, sociaal en menselijk van optreden.. Echter, kloek en ferm en goed, jawel, maar zeker niet goedsakkig. “Zij moeten bij mij met al zulke trunten en klunten niet afkomen (...) Mocht ik hen (soms) geloven (“Menère, ge moe da verstoan ...”), dan zou ik véél dienen te begrijpen, heel wat ‘laten passeren’ ! En afwerend, kordaat : “Sè, da kan nie sien”. Omer Vilain evenwel was meer dan gerespecteerd, hij wàs “de bibliotheek”. Anno 1983, een witgrijs blad inpakpapier van “Crèmerie Omer”, toenmaals nog uitgebaat in de nabije Vlaanderenstraat, met als titel “Chez Omer” goed zichtbaar en uitnodigend aan de voordeur opgeplakt. Hij was graag gezien bij zijn “volk”! Omer de hoofdbibliothecaris had ook oog voor minderen maar niet gelijk wie stond zomaar op een “goed blaadje” : het was bv. een soort eerbewijs om door hem een lift met de auto aangeboden te krijgen, gebeurlijk bij vervoersprobleem. Ook mensen van goede wil, werkers én liefst mét manieren wist hij te appreciëren en eenieder kansen te geven. Want voor hem was, feitelijk gesproken, “iedereen gelijk” en meer dan eens koos hij, sociaal en correct, voor de benadeelden en zwakkeren resoluut partij en ging, als het gerechtvaardigd was, strijdvast en vinnig, voor hun welvaren “hogerop” pleiten ! Pakkend was het ter gelegenheid van zijn professioneel afscheid dat O. Vilain eraan hield om ons een middagmaal aan te bieden, begin januari 1989, in het winterse “Koninginnehof” (Maria-Hendrikapark). Robert Leroy, dienstleider, had een accurate, uitvoerige ‘bibliografie’ samengesteld van Vilains tot dan geschriften en elk personeelslid kreeg op maat en volgens verdiensten een gesigneerd exemplaar aangeboden mee. Een gesmaakte, blijvende souvenir van een voorbij tijdperk !

Bij kenners was het genoegzaam geweten, dat Omer Vilain een ervaren, verwoed prentbriefkaartenverzamelaar en –jager was, met als hoofdthema “O(o)tende”, immer op de quivive voor zeldzaam- of kostbaarheden (figuurlijk) in het genre. In de loop der tijd werd zijn collectie fenomenaal. En precies door zijn “memorie” wist hij kaarten “die hij reeds bezat” te onderscheiden van kaarten die hem onbekend waren of die al eens in handen gekomen waren en/of te duur uitvielen, of wier aankoop of ruil om een of andere reden niet doorgedaan was. “Omer” had bij medeverzamelaars de naam en de faam “een knappen” te zijn. Hij ging destijds hiervoor o.m. naar de boekenstalletjes aan de Seine te Parijs en, als ik me goed herinner, af en toe ook naar Londen. Of gaat het hier andermaal om een “fabeltje”, ik weet het niet. Was het in 1997, even vroeger of wat later, dat de gespecialiseerde uitgeverij Alan Sutton voor haar reeks “Archiefbeelden” me telefonisch vroeg of ikzelf of iemand anders, degelijk en genoeg bekwaam en collectierijk, voorhanden was om het item “Oostende” te behandelen ? Ik prees hiervoor Omer Vilain aan die om bedenktijd vroeg en na wikken en wegen toehapte. Echt, het was een schot in de roos en het werd volgens mij zijn beste, meest voldragen publicatie. Goed doordacht, voorzien van passende en niet te uitvoerige onderschriften, én zeer keurig gedrukt, uitgegeven en verspreid. Wie ooit een boek uitgegeven heeft, zal me begrijpen ! Met als gevolg meerdere Nederlandstalige en zelfs een aparte Franstalige uitgave, iets wat heden ten dage in België een zeldzaamheid is

geworden. Het loont de moeite om te verwijlen bij het concept : een strak gehouden thematiek in 10 rubrieken, met een inhoudsopgave, een inleiding en 10 rubrieken.

1. Eerste toeristen en de fotografie (p. 9-16),
2. Koningin der Badsteden (p.17-26),
3. Het toerisme (p. 27-36),
4. Straten en pleinen (p. 37-52),
5. Wijken buiten het centrum (p. 53-62),
6. Koninklijke stad (p. 63-70),
7. Plechtigheden (p. 71-78),
8. Twee wereldoorlogen (p 79-84),
9. Haven bedrijvigheid 'p. 85-104)
10. Oostendenaars (p. 105-127).

Zo'n gepaste indeling in categorieën ontbrak bij eerdere iconografische samenstellers van 'kijkboeken' met hetzelfde thema als dat van Vilain. Derhalve, hùn schromelijk gebrek aan structurering bleef de kijkers en kopers danig hinderen bij eerste kennismaking en is remmend in zoekmogelijkheden. Kortom aan praktische bruikbaarheid door derden, laat staan door leken in deze materie. Maar ja, gedane zaken nemen geen keer. Merkwaardig, Vilains versie over fotografisch erfgoed viel van in het begin in de smaak. Op 25 november 1999 mocht "onze Omer" zijn trots komen signeren in de bekende Oostendse kwaliteitsboekhandel "Corman" in de Witte Nonnenstraat. Het werk verkocht goed en Vilain, toen 75 jaar, had succes bij de nog talrijke mensen "die van een niet-banaal, integendeel goed boek houden". Bij mij luidde de opdracht, in groene inkt geschreven, als volgt::

*Aan de goede Vriend E. Smissaert
en ook kenner van het Oostende van toen (,)
met heel veel sympathie aangeboden.*

Gevolgd door wat hijzelf bestempelde als "mijn lasso" (= zijn handtekening), met vermelding van stad en datum. Het prijkt op een ereplaats in mijn boekenkast, grijpengereed wanneer het nodig is.

Ook bij de politici, magistraat van alle stadsambtenaren, dééd Vilain opgeld. "Omer" kwam goed over en was hen dienstbaar : zij hadden hem qua ontwikkeling, métier en kennis nodig, hij soigneurde hen naar wens. Even diskreet bij de mouw getrokken of een veelal onverwacht of laattijdig telefoontje van "ik moet straks naar hier of naar daar én 'k zit wat verveeld met die materie? Kunt gij, Omer, in de gauwte eens een en ander op papier zetten, 't moet daarvoor niet lang zijn ?" ..En het mocht intussen al zeer nipt geworden zijn, nog tijdens het weekend te doen zijn, Vilain trok subito presto naar de verlaten bibliotheek, soms voor een typisch Oostends onderwerp of feit(je), om op te zoeken of iets te verifiëren of een leuke anekdote desbetreffende boven te halen ten einde hem/n te depanneren. Vilain wist immers veel inside informatie en op zijn beurt vond de hoofdbibliothecaris dikwijls welwillend tot gunstig gehoor bij het magistraat. ! Sterker nog, na zijn pensionering op 64-jarige leeftijd deed Vilain - eerder en immer al geïnteresseerd in het politieke spel maar geremd door zijn job als stedelijk ambtenaar - vanaf 1989 en voor de duur van één legislatuur (als tweede verkozen voor AGALEV), zelf zijn intrede in de Oostendse gemeenteraad. Omer Vilain zelf vond, dat dit voornoemd stedelijk mandaat niet meer strookte met zijn bestuursfunctie bij "De Plate" en proposeerde zijn ontslagname, maar unaniem waren wij van oordeel dat dit niet hoefde. Voor Omer was "De Plate" zijn favoriet en, juist omdat hij ambtenaar was en dat storend vond wanneer er "pourparlers" gewenst waren met het stadsbestuur, heeft Omer Vilain zich, daarom en vrijwillig, decennialang op het tweede plan bewogen als ondervoorzitter in het Bestuur van zijn oprecht geliefde Kring ... Hij was er niet de top ijverigste, zeker niet, maar een

sterke, heel bekwame steunpilaar in het beheer en de leiding, in ons voortbestaan en ons welvaren. Omer die op zijn kantoor van Stadsbibliothecaris vele mensen - met al hun vragen ("woar hoalen ze 't ol uut?!") en wat zijzelf op dat moment belangrijk achtten - over de vloer kreeg en hen - door hem uitgebreid en vrij overvloedig! - te woord stond, heeft met opzet nooit, maar nooit willen vragen om lid te worden van de vereniging "De Plate"! Dat was voor hem 'gescheiden materie'; immers, de deontologie van zijn beroep was voor hem geen "vodje papier".

Een typering, een huldebetoon als was hij een soort van "ambassadeur" van en voor Oostende, - het lijkt me nu wat al te geveleid, maar toch ... met een kern van waarheid. Ja, hij was "per slot van rekening maar en weliswaar wel een (hogere) ambtenaar", doch tezelfdertijd, door zijn veelvuldige aanwezigheid - nu hier dan daar - sprong Vilain in het oog van velen die in hem niet zozeer "de stadsbibliothecaris" tout court zagen maar een alom "bekend, gerespecteerd stadsfiguur".

Op 27 NOVEMBER 1999,
VANAF 15.30

Signeert de Heer
Omer Vilain
zijn boek
"Oostende"
(uitgegeven bij Alan Sutton)
in uw boekhandel

Boekhandel Corman
Witte Nonnenstraat, 38
8400 Oostende
TEL. 059/702724

En meteen nog een ongekend facet aanroeren van dit componentenrijke bestaan. Die verwevenheid van functies, niet zozeer van Vilain zelf als wel (een sterk vermoeden) van zijn toenmalige overste Frank Edebau, alsook hun uitgebreid netwerk aan relaties en kennissen in toenmalige culturele middens, heeft ertoe bijgedragen dat zij of Edebau alleen (neem ik aan, “sauf erreur de ma part”) erin geslaagd zijn om de collectie van vooroorlogse, letterlijk in de brand van mei 1940 gebleven lokale gazettenreeksen na de feiten met doubletten van originelen uit privaatbezit voortkomend, voor het merendeel weer aan te vullen of her samen te stellen. Ik denk hier aan de unieke, zeer omvangrijke collecties van de “Echo d’Ostende”, “Le Carillon”, “La Saison d’Ostende”, mogelijks de “Feuille d’Ostende” en andere kranten die ongemeen levendig, gedetailleerd verslag uitbrachten over het leven van dag per dag of het wekelijkse reilen en zeilen van “het leven vroeger in stad”. In elk geval, Omer zelf heeft daar niets over losgelaten, althans niet waar ik bij was. Zijn eigen laatste omvangrijk te noemen “vangst” – en dat heb ikzelf, zij het op afstand, meegemaakt – was de schenking (of iets in die aard) en het overbrengen naar de Stadsbibliotheek op het Wapenplein van de opeenvolgende jaargangen uit het interbellum van “De Zeewacht”, naar aanleiding van het gedwongen ophouden van bestaan van de firma “Unitas”.

En nog iets. Hoe zijn de jaargangen – verre van volledig, ik betreur het – ooit van haar vooroorlogse concurrent, met name ons eigen familiaal weekblad voor de burgerij, “De Duinengalm”, overgeheveld geweest naar de rekken in de ‘bibliotheek van stad’, afdeling “Ostendiana” ? Thuis had men volhardend mij wijsgemaakt, dat “alles” verdwenen was tijdens de Grote Overstroming van februari 1953 in de middenstad. En reeds toen ware ik geïnteresseerd geweest om ze te “hebben” en erin naar hartenlust te bladeren, zij het dan zonder best nodige lokaalhistorische voorkennis. Op een keer, en gewis tot mijn grote verbazing!, heeft Omer Vilain me daaromtrent wijzer gemaakt. Hij vertelde me, lang geleden, dat vader Henri (Smislaert) reeds in 1950 – dat jaar wist Omer nog precies – de hele verzameling van wat nog overbleef gratis afgestaan heeft aan onze officiële Openbare Bibliotheek van Oostende, toen nog armtierig uit noodzaak gehuisvest in de Rogierlaan.

Méér wilde Vilain, nochtans toenmaals en nog voor zeer vele jaren gezegend met een “paardengeheugen” , over deze voor mij gevoelig liggende kwestie niets kwijt. En achteraf beschouwd, gelukkig maar dat vader Henri deze waardevolle, belangloze ‘geste’ gesteld had. Terloops geschreven, vader Henri (1899-1982) had tussen de beide wereldoorlogen een stevig, hartelijk en wederzijds contact met de toenmalige ongehuwde bibliothecaris Carlo Loontjens, een soort “komeere”, een ware ‘levende gazet’, roddelziek, steeds op de hoogte van de ‘laatste nieuwtjes van stad’ ” die Henri, als journalist – uitgever en drukker en gemeenteraadslid - menig voor hem interessant item over het Oostendse heden en verleden aangaf, van nut voor zijn weekblad “De Duinengalm”. Om de draad weer op te nemen, thuis had men al vlug de manie (soms “verkeerd”, hoor !), om al wat niet onmiddellijk bruikbaar was of wat voor hen hinderlijk geworden bleek, “voorlopig” (hmm !) te deponeren in de kelders van de drukkerij; én ... hop, drie jaar daarop heeft de “Grote Overstroming van stad” gewoed, geraasd en vernielingen aangericht !! En roef, heel wat is dan inderdaad, beslijkt en muf ruikend, “met de vuilbakken” meegegeven en alles ware dan voorgoed wèg geweest !!! Het Lot beschikte anders en beter ...

0 0 0 0

Omer Vilain kwam in “De Plate” na de voorzitterswissel (2005) met Jean Pierre Falise – het hield, benadruk ik, hoegenaamd géén verband met zijn latere, onvoorziene ziekte!! - en zoals gebruikelijk is in het vervolg de bestuursvergaderingen vrijwillig niet meer wenste bij te wonen, zodat onze persoonlijke contactnamen wat verwaterden. En het samenzijn na de voordrachten was hiervoor ook niet langer zo vlot noch gunstig. Zoals men pleegt te zeggen : “het moet hiervoor passen” ...

Toch, tóch resten me nog - bij wijze van bevrediging van elementaire curiositeit (of zoiets), en zoek er a.u.b. niet méér achter ! - de opinie en het standpunt te kennen die Omer Vilain aangenomen, geuit zou hebben ten opzichte van enkele zeer recente fenomenen die de cultuurbeleving en het toerisme aan onze kustlijn aanbelangen én die zo goed kaderen in zijn interesseveld nopens het verleden van het vroegere kustleven, - met alles wat daaromheen cirkelt en kringelt! Daarbij zijn er misschien enkele ongeweten gemiste kansen voor “Oostende” ? Zoals eertijds het geval was met het “Nationaal Visserijmuseum” dat in Oostduinkerke wél én succesvol een onderkomen vond ...

Laten wij, voorzichtig en bedachtzaam aangepakt, een en ander de revue passeren :

- het “*Belle Epoque centrum* : beleef het Gouden Tijdperk 1870- 1914” (twee-ineengevoegde, fel aangepaste oude villa’s stammend uit die tijd en in het volle centrum van Blankenberge gelegen), een charmant museum dat einde **2008** haar deuren opende ;

- “*Villa les Zéphyr*s” (uit **2006**) : Westende-Bad : een reis doorheen het kustverleden ; het iets later geopende ‘pendant’ “*Kusthistories*” genoemd (Middelkerke – Westende ; wát betekende ‘*vakantie aan zee*’ in vroegere tijden : het was één der laatste tentoonstellingen met officiële opening (**2007 of 2008**) die Omer als genodigde mocht meemaken, - en dat dan nog in Middelkerke dat hem door familiebanden langs de kant van zijn vrouw Agnes Everaert en woonplaats van hun dochter nauw aan het hart lag maar vooral met thema’s waarover hijzelf betreffende Oostendes rol en grote betekenis vaak uitvoerig en met duidelijke kennis van zaken handelde !

- de tentoonstelling en het boek die beide zowat overall met succes onthaald werden, over ‘*Vakantiekolonies aan de Belgische kust (1887-1980)*’ onder de hoofdtitel: “*Wij zijn goed aangekomen !*” (**2011**) ;

- Als wij ons heden afvragen welke houding en ideeën Omer Vilain ter zake had aangenomen, dan zou het ons des te nieuwsgieriger moeten maken hoé “onze Omer” zou gereageerd hebben bij het zicht van het op last van derden herdachte, thans getransformeerde ex-“De Plate”- museum. Een cultuurgebouw dat vanaf mei **2011** voortaan als het “*Stadsmuseum Oostende* : een zee van verhalen” gekend zal zijn, in het culturele veld een eigen, opgefreste rol toebedeeld krijgt en met als taak bezoekers aan te trekken om hen verpozing te brengen of wat aangename leerrijke momenten te bezorgen, ja expliciet met het aangeboden hen proberen te boeien. Zou Vilain, de diplomaat en babbelgrage, dan het achterste van zijn tong hebben laten zien, tenzij bij een handsvol aanhangers en vertrouwden ?

- Ook hoe hij bv. over de “*Oostende beeldbank*” van ons Stadsarchief en aanverwante dergelijke beeld(en)banken, elders dan, werkelijk stond en dacht, is me nooit ter ore gekomen.

- En wat, nog recenter, over het door velen geroemde, door sommigen integendeel huiverend bekeken als een te groot(s) geziene, mettertijd te kostelijk om renderend uit te baten Oos- tendse cultuurcentrum, “*De Grote Post*”, die op 21 december **2012** nog niet geheel afgewerkt voor open verklaard werd?

Tal van supposities - “indien, dan’s” - en niet zo goed passend in deze terugblik, ik besef het wel ...

0 0 0 0 0

Wij in het Bestuur van onze Heem- en Geschiedkundige Kring die nan de bewust vaag gehouden weet hadden van Omers te neer brengende, niet af te wenden ziekte (één van zijn oudere broers was voorheen aan hetzelfde ten onder gegaan), wilden haar derde voorzitter en medebezieler van het eerste uur alsnog bij leven en wakkere geest en in aanwezigheid van zijn gezin, een passend en bij “De Plate” een gebruikelijk voorkomend eerbetoon brengen. Dit geschiedde op 11 september 2009. Met de naamgeving van één der voorkamers uitgevend op de Langestraat op de tweede verdieping – daàr waar vóór de transformatie de zeer grote, magnifieke, kleurenrijke maquettes van de mailboten van de lijn “Oostende-Dover” prijkten en die herinneren aan één der essenties van het mobiele en het toeristische van onze dierbare “stad aan zee” – werd de figuur van Omer Vilain als het ware ‘bestendigd’, samen met het aanbrengen van een recent portret op mans hoogte naast de rechterdeurstijl.

Ontroerend en haast profetisch van geest en gemoed richtte de ere-hoofdbibliothecaris - in een persoonlijk gesprek en stil, discreet gehouden - woorden van aanmoediging en volharding tot zijn gewezen bibliotheekmedewerkers van jaren verre: het echtpaar Nadia Stubbe en Georges Van Duyvenboden, alsmede Valère Prinzie . “Mijnheer Vilain” (zo bleef hij voor ons) wenste hen toewijding en het beste toe in het bestuur van “De Plate”. Mij bedacht hij wat kritischer, o.m. met de slotsom : “doe voort met schrijven” en met de conclusie “gij hebt me in alles pogen na te volgen, maar met wat minder talent”, - iets wat ik nadien welbeschouwd in de goede zin van het woord een plaats in mijn herinnering poog te geven en te fiksken, - en hier toch niet wil nalaten te vermelden. Ons aller gezamenlijk “ja”- knikje en wat gemurmel erbij volstonden voor onze rechtvaardige en menselijk in ideeën en in optreden gewezen leider en chef. Het was voor ons vieren zijn afscheid, zijn testament ... !

Op het laatste van zijn “bewust leven”, “midden zijn tachtiger jaren”, ging Omer nog elke morgen zijn gazet lezen in het “Chalet minigolf” middenin het Leopoldpark (“dat dwingt me om buiten te komen, me onder de mensen te begeven en in beweging te blijven”). Om dan ’s namiddags geregeld in de nu ook al door transformaties verdwenen “Paddock”-zaal van het Thermenhotel te vertoeven. Bij het drinken - en dat was al tientallen jaren het geval - van een koffie en nooit enige alcohol bevattende dranken. Aldaar ontmoette hij af en toe diverse bekenden, onder wie ik onze gewezen ondervoorzitter Walter Major vermeld (die hij graag had, een oud-leraar Franse taal was en de neef van vakbondsman Louis Major); hij is, kortgeleden en nog niet zo oud geworden, insgelijk overleden. Tijdens de zomermaanden deden hij en zijn vrouw Agnes gebeurlijk een korte wandeling langs de dijk om dan binnen aan een tafeltje van “Tearoom Vandenbergh” de avond te beëindigen.

De voorlaatste maal dat Chantal en ikzelf, bij toeval en bij ‘schoon weer’ ietwat verdoken gezeten aan het terras van de bekende “Brasserie Cheers” die in het volle centrum van stad ligt, Omer V. in bewuste, levende lijve zagen, was middenin de zomer van 2009 ter hoogte van de kledingzaak “Scapa” (hoek Marie Joséplein – Adolf Buylstraat). “Omer V.” kwam er ontspannen aangekuierd, in kostuum ondanks de hitte én met zijn tot op hoge leeftijd onafscheidelijke sjerp rond de hals (winter en zomer, herfst en lente), met de handen op de rug ineengestremgeld. Als het ware een toerist, een flaneur in zijn bloedeigen stad ! Wie zou, uiterlijk gezien dan, kunnen vermoeden hebben dat het einde zo nabij kwam ?

Na nog enkele jaren van zware en pijnlijk om meemaken teistering door ziekte overleed Omer Vilain op 8 juni 2013 in de leeftijd van 88 jaar in zijn eigen geliefde stad, alwaar zijn as uitgestrooid werd, tijdloos rust en erkenning zocht en vond ...

Het Panorama van de Slag aan de Yser

De lijkwade van de Grote Oorlog

door **Eddy Masschalck**

Op 19 juni 1787 nam de Ierse schilder Robert Barker (1739-1806) in Edinburgh een patent op zijn uitvinding: een 360° schilderij aan de binnenkant van een enorme cilinder, begin en einde van het schilderij gaan naadloos in mekaar over, licht valt in van boven, er is een centraal platform om een beter standpunt te hebben maar eveneens om te verhinderen dat de kijkers te dicht bij het doek komen en eerder naar verf en doek kijken i.p.v. naar de afbeelding. De kijker moest het gevoel hebben dat hij werkelijk op de uitgebeelde plaats stond. Het patent gaf Barker 14 jaar exclusiviteit. Vooral de afbeeldingen van landschappen op groot doek zouden voor succes zorgen. Zijn eerste 'panorama' was in 1788, een panoramisch zicht op Edinburgh. De cilinder had toen nog beperkte afmetingen, er konden maar 6 personen binnen.

Barker commercialiseerde zijn uitvinding verder door in 1791 te London een grote rotonde te bouwen: 'The Leicester Square Panorama'. In die tijd werd het woord 'panorama' voor het eerst verbonden aan een dergelijke uitbeelding. Panorama is afgeleid van het Griekse *pan* en *orama*, respectievelijk *alles* en *zien*. Nu kon Barker grote schilderijen tentoon stellen. De opening was op 25 mei 1793. De bezoeker ging er eerst door een verduisterde gang, waardoor men de indruk kreeg dat het licht binnenin was zoals het daglicht buiten. Men had nu voor het eerst echt de illusie dat men in de realiteit zat. De nieuwe attractie werd vrij vlug een commercieel succes dat internationaal geïmiteerd werd. Zo was er in 1795 al een panorama te New York.

Robert Fulton, ja dezelfde Fulton van de stoomboot, verkreeg in April 1799 tien jaar exclusiviteit op het tentoonstellen van panorama's in Frankrijk. September 1799 opende Fulton een panorama in Parijs. In december van hetzelfde jaar verkocht Fulton reeds zijn exclusiviteit. In 1799 reisde Barkers 'Panorama van London' naar Hamburg en het jaar daarop naar Leipzig. Toen opende ook een panorama in Berlijn met een gezicht op Rome. Er zouden in Berlijn nog zes andere panoramagebouwen volgen. Rond 1800 waren er al panorama's in verschillende Europese steden. Gedurende de eerste helft van de negentiende eeuw had zowat elke hoofdstad een permanent panorama als toeristische bezienswaardigheid .

In 1831 opende Majoor Jean Charles Langlois te Parijs de tot dan toe grootste rotonde. Tussen het platform en het doek bracht hij 'faux terrain' aan, namelijk een aantal voorwerpen op de vloer die een geheel vormden met het doek. In 1839 verhuist Langlois naar een nieuwe rotonde aan de Champs-Élysées. Dit gebouw liet doeken toe tot 15m hoogte en 38m diameter. Het doek is dan ongeveer 115m lang. Deze afmetingen worden de wereldwijde standaard. Door de standaardmaten konden sommige panorama's nu van stad tot stad verplaatst worden en tijdelijk in reusachtige cirkelvormige gebouwen vertoond worden. Op een bepaald ogenblik waren er te Parijs niet minder dan 13 dergelijke gebouwen. Een afgeleide van het panorama was het bewegende panorama. Een scène geschilderd op een gigantisch doek, werd traag afgerold voor het publiek en op een andere rol opgerold. De rollen werden op karren, getrokken door paarden, van de ene stad naar de andere gevoerd. Zo kreeg het publiek een zicht op veldslagen, kroningen en bijzondere steden zoals bijvoorbeeld Constantinopel of Jerusalem.

Rond 1850 waren de meeste panorama's echter reeds verdwenen. Het originele Leicester Square Panorama sloot zijn deuren op 12 december 1863. Toen waren daar al 126 panorama's

tentoongesteld geweest. Midden 1860 was te Parijs alleen nog de rotonde van Charles Langlois aan de Champs-Élysées actief. Dat was dank zij staatssteun wegens de geleverde propaganda voor Louis Napoleon. Langlois overleed in 1870. Op de Expo van de Cinquantenaire te Brussel was er ook een werk van Langlois te zien, 'de Slag van Sebastopol'. Dit werk verhuisde nadien naar London.

Langlois werd opgevolgd door Henri Félix Emmanuel Philippoteaux, een beroemd schilder van militaire onderwerpen. Hem werd gevraagd de heroïsche weerstand van Parijs tegen Pruisen (1870-1871) uit te beelden. Philippoteaux werd daarbij geholpen door de Belg Charles Castellani. November 1872 opende 'Het Beleg van Parijs' de deuren. Het was een meesterwerk en een enorm succes. Het bevestigde eveneens de standaardmaten. In 1875 werd het doek tentoongesteld in Philadelphia en vanaf 3 juni 1881 was het terug te zien in het Crystal Palace te Parijs.

1880-begin 20 eeuw

Rond 1880 kregen financiers terug interesse. Panorama's werden interessante business. Metaalstructuren lieten toe rotondes op te bouwen, af te breken en te verplaatsen. De panorama's waren terug in full swing. Brussel wordt een belangrijk centrum van de panorama-industrie. Dat zal wel samenhangen met het jaar van de cinquantenaire. Zo wordt er bijvoorbeeld in 1880 door de S.A. Panorama National, in de Lemonnierlaan 10 te Brussel, de Rtonde Castellani geopend. Charles Castellani, geboren te Brussel op 24 mei 1838, schildert de meeste van zijn panorama's te Molenbeek. Op 24 december 1874 verwerft hij de Franse nationaliteit. Castellani overlijdt in Frankrijk op 1 december 1913.

Ook de zevenjarige **Alfred Bastien (1873-1955)** gaat in 1880 met zijn moeder een kijkje nemen in de Rtonde Castellani en zegt: *'Tu verras maman, quand je serai grand, j'en ferai un pour toi'*. En inderdaad vanaf 1 april 1921 tot 1924 zal het hoofdwerk van Bastien, nl het 'Panorama van de Slag van den Yser' te zien zijn in de Rtonde Castellani.

Daar worden uiteraard vooral panorama's van Castellani getoond, te beginnen met 'De Slag van Waterloo'. Dit doek wordt later te London getoond in een rotonde eveneens opgericht door Belgen. In 1884 is dit doek nog te zien in Rotterdam om tenslotte in 1886 op een veiling te belanden. In diezelfde periode is er ook nog een ander 'Panorama van Waterloo' te zien, namelijk te Antwerpen, geschilderd door Karel Verlat. Die doeken over de Slag van Waterloo zijn niet te verwarren met 'De Slag van Waterloo' van Dumoulin, nu te zien in Waterloo. Castellani schildert o.a. ook 'De Slag van Trafalgar', tentoongesteld in Liverpool.

In 1880-1881 schildert Emile Wauters (1846-1933) het panorama 'Caïro en de boorden van de Nijl'. Het is een beeldverslag van een reis van aartshertog Rudolf van Oostenrijk. Wauters gaat hiervoor eveneens naar Egypte. Het is een doek van 114 x 14m, bestemd voor het Neue Panorama te Wenen. De rotonde wordt er echter door brand verwoest. Naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling in 1897 wordt er voor het doek, in het Jubelpark te Brussel, een rotonde gebouwd in de vorm van een moskee. Er komen zowat 500.000 bezoekers op af. Het doek wordt ook tentoongesteld in München en Den Haag (in de rotonde van Mesdag, zie verder). Bastien zal later het doek restaureren, nl. in 1923 en in 1950 (wegens schade tijdens WOII). Het gebouw wordt in 1967 door Koning Boudewijn overgedragen aan de islamitische gemeenschap, samen met het Victor Horta paviljoen waar het beeldhouwwerk 'Les Passions Humaines' van Jef Lambeaux zich bevindt. In 1971 wordt de rotonde ontmanteld en in 1977 omgevormd tot Grote Moskee van Brussel. Het panorama van Caïro verdwijnt in de kelders van het nabijgelegen Museum voor Kunst en Geschiedenis en verdwijnt dan helemaal. Het wordt voor het laatst gesignaleerd in de Egyptische ambassade. Fragmenten komen op een veiling in Antwerpen terecht. Het onderzoek van de gerechtelijke politie wordt uit handen genomen van de inspecteurs... en de Passions Humaines zitten achter slot en grendel.

Een Belgische firma 'S.A. du Panorama de la Haye' zorgt voor het 'Panorama van Scheveningen', geschilderd door Hendrik Willem Mesdag. Dit is misschien wel het meest gekende panorama in W. Europa. Het opent op 1 augustus 1881. Dat is precies 1 dag na de opening van een nabijgelegen concurrerend panorama. Van Gogh zei over het Panorama van Scheveningen: 'De enige fout van dit schilderij is dat het geen enkele fout vertoont'. In 1885 gaat Mesdags panorama failliet. In 1886 wordt Mesdag eigenaar zowel van het schilderij als van de rotonde. Het schilderij wordt verhuurd en tentoongesteld in München (1887) en in Amsterdam (1889-1891, in een panoramagebouw tegenover Artis). Het doek keert in 1891 terug naar Den Haag. In 1910 draagt Mesdag alles over aan zijn familie. Na WOII stijgt het aantal bezoekers tot 150 à 200 duizend per jaar en dat is zo gebleven. Het gerenoveerde schilderij is **nu nog steeds een van de grootste trekpleisters van Den Haag** (www.panorama-mesdag.com). Het panoramagebouw te Amsterdam stelt nog doeken tentoon tot 1926 en wordt gesloopt in 1935.

De rotonde aan de Lemonnierlaan te Brussel gaat dicht in 1888. De opkomst van de cinema begin 20ste eeuw betekent het einde van de panorama-industrie. In België waren er nochtans enkele overlevenden. Zo schildert de Fransman Louis Dumoulin in 1911-1912 eveneens een 'Slag van Waterloo'. Het is **nu nog steeds te zien** in een rotonde aan de voet van de Leeuw van Waterloo. Volgend jaar, 2015, is het 200 jaar na de slag van Waterloo. Een goede reden om even te gaan kijken.

(<http://www.waterloo1815.be/fl/kennismaking-met-omgeving/gehucht-met-leeuw/het-panorama>)

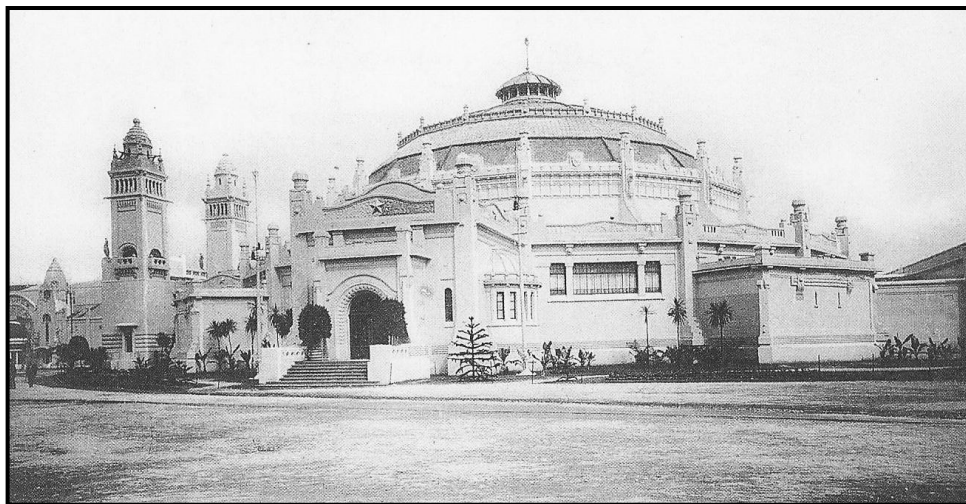
Panorama van Caboul te Oostende

Grote gebouwen optrekken en reusachtige taferelen laten schilderen kost geld, veel geld. Maar Oostende trok destijds ook een rijk publiek aan. Zeven rijke Brusselaars beslisten een panorama op te richten in Oostende. Op 27 april 1880 wordt de 'Cie du Panorama d'Ostende' opgericht. Passende bouwgrond wordt gevonden tussen de Koningsstraat (toen de Parijsstraat) en de Van Iseghemlaan (toen de Noordlaan).

Kunstschilder M. Leonard krijgt de opdracht. Het zal 'De Inname van Caboul' worden, een gebeurtenis die zich in 1879 heeft afgespeeld. September 1880 worden de bouwwerken aangevat. De ingang zal zich bevinden op de Noordlaan, ter hoogte waar nu 'het huis van Porta' staat. In 1881 is het gebouw afgewerkt. Midden oktober 1881 wordt, door een storm, een deel van het koepeldak afgerukt. Een getroffen voorbijganger overleed aan zijn verwondingen. In 1882 is het doek klaar, te Brussel. Begin juli 1883 gaat het panorama open voor het publiek. Toegangsprijs 1 frank. Ondermeer in l'Echo d'Ostende van 15 juli 1883 vinden we een beschrijving. Het doek stelt de verovering van Caboul voor door de Engelse cavalerie op de Afghanen. Na heldhaftige verdediging vluchten de Afghanen op hun olifanten en kamelen. Een hoge rots wordt beschoten en vele Afghanen vallen naar beneden.

De bouw van de rotonde heeft 199.800 Fr gekost, het schilderij 130.762 Fr. Het panorama is echter geen kassucces ... La Saison d'Ostende van 16 september 1883 meldt dat het doek mogelijks verkocht wordt aan een Engelse firma. Op 14 augustus 1891 wordt, in het gebouw zelf, zowel het te slopen gebouw als het doek openbaar verkocht. Het gebouw brengt 7.300 Fr op ... voor het doek wordt slechts 650 Fr geboden ... het wordt later verkocht aan een Engelse firma. Nadat de rotonde is afgebroken komt het huidige kwartier er tot stand. Bij het vervoeren van het schilderij naar de London-boot, op 4 wagens getrokken door 8 paarden, is het gewicht zo zwaar, dat op de Visserskaai een gedeelte van de weg instort. Het kost nogal wat moeite om de zaak terug recht te trekken. Het doek kan slechts 2 dagen later met een andere boot vertrekken.

Bastien en het 'Panorama du Congo'

Hierboven hebben we het al enkele keren gehad over Alfred Bastien. Koning Albert belast Bastien in 1911 met de opdracht een indrukwekkend 'Panorama van Congo' te schilderen, nl. voor de Wereldtentoonstelling te Gent, 1913. Het 'Panorama van Congo' moest de bevolking informeren over het *'welslagen' van het Belgisch koloniaal werk*. De voorbereidende schetsen worden door

Bastien in Congo gemaakt. Uiteraard wordt Bastien steeds geholpen door anderen om de kolossale werken voor te bereiden en uit te voeren.

Na de afbraak van de Wereldtentoonstelling verdwijnt het doek in de kelders van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika te Tervuren. Daar begint het te verkommeren. Tijdens WOII wordt het ook nog eens 'bewerkt' door de Duitsers. Het wordt tenslotte in bewaring gegeven aan het Koninklijk Legermuseum.

Bastien en 'Het Panorama van den Yser' te Brussel

Op 28 juli 1914 begint WO I met de Oostenrijks-Hongaarse invasie van Servië, gevolgd door de Duitse invasie van België, Luxemburg en Frankrijk. Voor het Belgische leger begint de Eerste Wereldoorlog met de Duitse inval op 4 augustus 1914. Koning Albert ziet in dat het een oorlog van lange duur zal zijn en vraagt aan Bastien om, naar het voorbeeld van het Panorama van Congo, een panorama over de oorlog te maken. Er wordt voorgesteld om de verschillende fasen van 'den Slag aan den Yser' vast te leggen. Koning Albert is akkoord en suggereert om aldus hulde te brengen zowel aan de Belgische soldaten als aan de geallieerden die ons ter hulp gekomen zijn. Het doel is aan te tonen dat België, zonder zijn neutraliteit en onafhankelijkheid op te geven, naast Engeland en Frankrijk, ruim zijn deel heeft bijgedragen.

Bastien meldt zich als oorlogsvrijwilliger en wordt op 17 september 1915 ingedeeld bij een compagnie motorrijders. Hij doorkruist het front en verzamelt er schetsen. In London worden al deze elementen tot grote composities geordend. Op 10 mei 1916 komt hij bij de Artistieke Afdeling van het Leger en vestigt zich te Nieuwpoort. Op 16 oktober 1917 wordt hij gedetacheerd naar een Canadees infanteriebataljon te Arras, waar hij een reeks aquarellen maakt die nu in het bezit zijn van het Legermuseum te Ottawa..

In 1920 begint Bastien, samen met drie medewerkers, aan het project, een schilderij van 14m hoog en 115m lang. Hij heeft er ongeveer een jaar werk aan. Het nodige geld wordt bijeengebracht door een bankconsortium dat koning Albert op gang heeft gezet. Op 12 april 1921 wordt door hetzelfde consortium ook een coöperatieve maatschappij opgericht 'Coopérative du Panorama de l'Yser', die zich met de uitbating zal belasten. Er zijn zeven leden: de Generale Bank, de Bank van Brussel, de Overzeese Bank, baron Empain, Jules Ingenbleek (oud-secretaris van koning Albert), baron Lambert en Maurice Philippon. Het doek wordt geschilderd in een bestaande rotonde, nl. in het Jubelpark waar zich eerder het Panorama van Caïro bevond. Om tot op een hoogte van 14m te kunnen werken wordt een hoge houten toren geconstrueerd die op een smalspoor kan rondrijden. De koning komt regelmatig langs om de vorderingen te zien. Ook koningin Elisabeth toont interesse. Zelfs de Japanse keizer Hiro Hito heeft het schilderij al gezien nog voor het volledig af is. Vanaf 4 april 1921 kan men het doek gedurende 2 maanden bezichtigen in het Jubelpark. Daarna verhuist het naar de Rotonde Castellani aan de Maurice Lemonnierlaan te Brussel. Men werkt er met man en macht aan het faux-terrain. Op 4 augustus 1921 gaan de deuren open. Deze datum is symbolisch, het is de verjaardag van de afkondiging van de oorlog. Inkomprijs 2,5 frank.

Het onderwerp van het panorama is de slag die zich aan de IJzer afspeelde van 16 tot 31 oktober 1914. Er is overweldigende hulp van Franse troepen. Na het openen van de sluizen te Nieuwpoort begint vanaf 26 oktober het water te stijgen. De 30ste van de maand is de vlakte volledig overstroomd. Begin november nemen de Duitsers Diksmuide in. Op 21 november worden door de Duitsers de Lakenhallen en de St.-Maartens-kathedraal van Ieper moedwillig in brand gestoken. Bastien neemt dit laatste thema erbij teneinde ook de Britten in zijn werk op te nemen. Het ontwerp toont dus de Engelsen in Ieper, de Belgen en Fransen tussen Diksmuide en de zee. De brand van de Hallen en de kathedraal van Ieper benadrukt hoe de Duitsers ook kerken en monumenten vernietigen.

De hallen en de kathedraal van Ieper na WO1

In een brochure van 1921 kan men lezen: 'In deze gigantische strijd waren Belgen, Fransen en Engelsen één. Ons deel was bijzonder roemvol en beslissend, maar tevens tragisch. ... Deze lange, heroïsche weerstand kostte ons 14.000 doden en zwaar gekwetsten en de uitschakeling van meer dan de helft van onze artillerie. Ze kreeg bewondering, niet alleen van de geallieerden maar van de ganse wereld'.

Het Panorama is een groot succes. Op twee weken tijd zijn er 36.520 bezoekers. In 1921 bedroegen de inkomsten 347.050 frank. Op 1 april 1924 waren er in totaal al 741.372 bezoekers langs geweest., o.a. King George en Queen Mary.

De toegang tot het terras is een houten labyrint met gangen die de loopgraven nabootsen. Het terras zelf is gebouwd als een observatiepost, met borstwering en opeengestapelde 'vaderlanders' waarbij de toeschouwer doorheen schietgaten naar het gevecht kan kijken. Hij loopt langs het bivak met uitgeputte soldaten gelegen op strobalen. Tussen het doek en de toeschouwer (het 'faux-terrain') is de vloer bedekt met droog gras en riet. Secties loopgraaf zijn opgebouwd met zandzakken. Daartussen staan enkele uitgezaagde figuren (Franse, Belgische en Algerijnse soldaten, dode paarden). Op de bodem staan diverse voorwerpen zoals karrenwielen, munitiemanden, een mitrailleur, een kanon.... In totaal schonk of leende het koninklijk Legermuseum 136 stukken (uniformen, uitrusting, bewapening).

Voor de afbeeldingen van wat er allemaal te zien is op het doek verwijzen we naar de frontpagina's van alle afleveringen van De Plate 2014. Er zijn de duinen van Nieuwpoort en Lombardsijde, Duitse krijgsgevangenen, koningin Elisabeth, de sluizen van Nieuwpoort (rond 20 oktober 1914), de bocht van Tervaete (21-22 oktober) waar de Duitsers de linkeroever van de IJzer bereiken en onze troepen van drie kanten beschieten, de inundatie (28 oktober) drijft de Duitsers terug naar de rechteroever, de graanmolen (de 'minoterie') van Diksmuide die door de Duitsers tot artilleriepost was uitgebouwd (einde oktober) en het brandende Ieper (22 november) met Britse soldaten die de sector heldhaftig verdedigen.

Er komen ook heel wat soldaten uit de Frans-Afrikaanse koloniën (Marokko, Algerije, Senegal) voor op het doek. Frankrijk had tienduizenden soldaten uit zijn Afrikaanse koloniën ingezet. Daar konden de Duitsers helemaal niet mee lachen. Wie zet er nu 'dergelijke Barbaren in die niet thuishoren in een **geciviliseerde Europese oorlog**'. Dit is 'verraad van het witte ras'. Deze controversale zal ten top stijgen als na de oorlog ook Afrikaanse soldaten worden ingezet bij de bezetting van het Rijnland ...

Noteer dat het Belgisch leger geen koloniale troepen inzette, aangezien het van hogerhand niet opportuun werd geacht de 'kinderlijke naïefheid' van de Congolezen met het Europese leven te confronteren. Die troepen werden wel ingezet in Afrika ...

Het laatste stuk toont ons Ieper op 22 november 1914. De hallen en de kathedraal staan in brand. Het beeld is geïnspireerd door foto's van de Ieperlingen Antony. Die foto's verschenen op dubbele pagina's in de wereldbladen. Na de dood van hun vader en vermits Ieper volledig vernield is, komen de gebroeders Antony, samen met hun moeder, in 1919 naar Oostende wonen. Ook daar zullen ze beroemde foto's maken. Het puin rechts in beeld sluit aan met het begin van het schilderij, nl. het puin in de duinen te Nieuwpoort. Zo is het panorama rond.

Als souvenir van een bezoek aan het schilderij kan men o.a. prentkaarten kopen. Dit zijn de kaarten die sinds begin dit jaar gepubliceerd worden op de voorpagina's van De Plate. Aan de achterkant van de prentkaarten lezen we '...in afwachting dat een grootsch gebouw opgericht worde waar dit nationale werk bestendig zal worden bewaard en tentoongesteld'. Voor 10 frank kan men ook een rol kopen met een afbeelding van het doek. Die rol is 3,4m lang en 44cm breed. Aan het begin en het einde van de rol zijn de vlaggen van de geallieerden afgebeeld.

Plots eist de stad Brussel echter de ontruiming van de lokalen. De rotonde aan de Lemonnierlaan wordt in 1924 verkocht aan een firma die er een garage met vier verdiepingen bouwt. De rotonde als garage kan men tegenwoordig nog bezichtigen, het is nu Parking Panorama. Het comité overweegt de bouw van een eigen gebouw. ..

'Het Panorama van den Yser' te Oostende

Na WO I is er heel wat fronttoerisme, vooral van Britten. De stoffelijke resten van Britse militairen worden niet overgebracht naar het United Kingdom. De meeste bezoekers aan Flanders Fields komen met de boot via Oostende en kunnen dan met een reisorganisatie per bus het voormalige front bezoeken. Moest het panorama in Oostende zijn, dan zou dat een ideale start zijn. Zo gezegd zo gedaan.

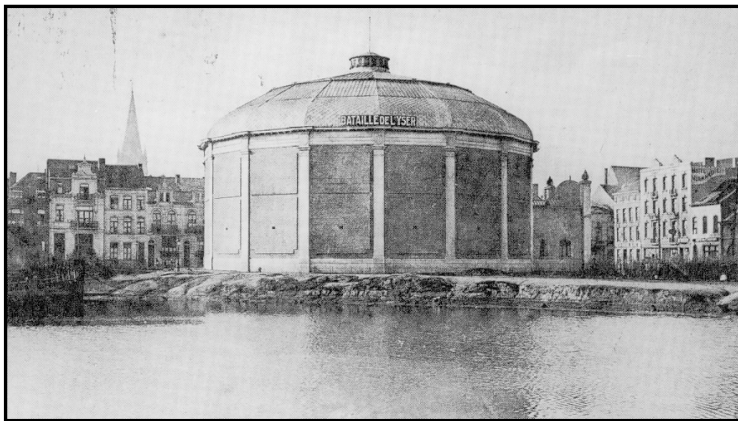
Op stadsplannen van Oostende stond vermeld: 'La ville d'Ostende est située à proximité du célèbre Champ de bataille de L'Yser, à quelques kilomètres des villes martyres: Ypres, Dixmude et Nieuport. Ostende au point de vue de la grande guerre restera un centre d'excursion unique au monde'.

Op 23 oktober 1923 doet schepen Elleboudt een mededeling aan de leden van de Oostendse gemeenteraad. Hij schetst de inhoud van een onderhoud met Jules Ingenbleek, beheerder van het panorama. De voorwaarden om het kunstwerk in Oostende te vestigen zijn dat de stad de grond moet ter beschikking stellen en de helft van het gebouw betalen. De inkomsten zullen de stadskas ten goede komen. Vanaf 1 april 1931 zal het doek en het gebouw eigendom worden van de Stad. De oorspronkelijke kosten worden geschat op 850.000 fr. De gemeenteraad stemt in met het voorstel.

Le Carillon van 8 december 1923 citeert l'Indépendance Belge:

'Le projet d'installer à Ostende le panorama de l'Yser n'est pas près de se réaliser. La ville d'Ostende espérait pouvoir utiliser à cet effet et sans frais des terrains appartenant à l'Etat et situés derrière le chalet-royal. Le département des Domaines réclame pour ces terrains la somme de 400.000 francs. Nous pouvons affirmer, on a renoncé à l'idée d'établir le panorama à front de l'Avenue des Courses, et que le nouvel emplacement sera près du troisième bassin du Commerce, en face de l'usine de Gaz, au coin du quai du Vindictive et de la rue de Stockholm, à l'endroit où l'on installait jusqu'ici, l'été, un kiosque pour le festival permanent. La construction de la rotonde dans laquelle sera placée la célèbre toile du peintre Bastien, coûtera 400.000 fr.. et l'ensemble vaudra un million. La société coopérative du panorama de l'Yser a été fondée il y a 2 ans et demi pour une durée de 10 ans. Elle compte avoir amorti son capital à la fin des dix années, et alors le panorama et le bâtiment reviendront gratuitement en pleine propriété à la Ville d'Ostende.'

Februari 1924 start de bouw van een rotonde, 26m hoog, 46m diameter, naast het toenmalig derde handelsdok. Vijf maand later is het klaar. Het doek, dat 3,5 ton weegt, is in één stuk naar Oostende gebracht. Op 5 september 1924 ontvangt Bastien het Schepencollege tijdens de opening. Inkomprijs 3 frank.

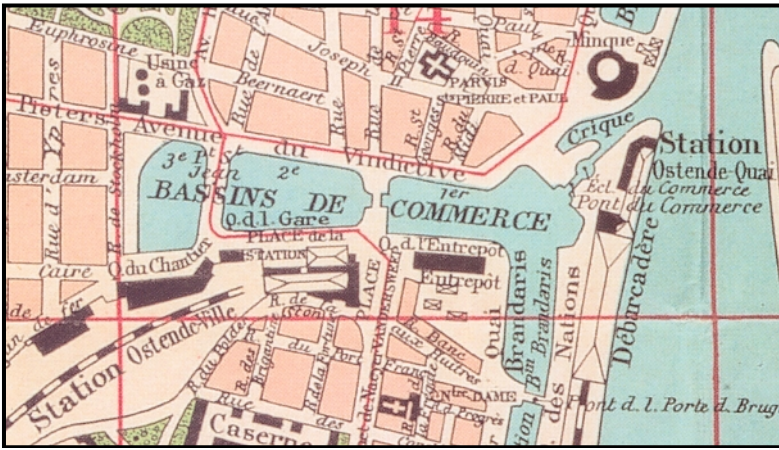
In het boek 'Ostende Monumentale et Pittoresque' van archivaris-bibliothecaris C. Loontjens staat het panorama beschreven. Zijn commentaar over de buitenkant is niet altijd even positief:

'Cette forme polygonale n'est évidemment pas très élégante, le porche d'entrée ne possède certainement pas ce caractère monumental, qu'on a voulu lui donner et qu'il devrait d'ailleurs posséder pour une entrée de musée consacrée à l'héroïque résistance de notre vaillante armée'

Daartegenover is Loontjens heel wat positiever over de binnenkant:

'Nous ne pouvons que dire du bien de l'intérieur, où un spectacle à la fois horrifiant et magnifique s'offre aux yeux du visiteur. Celui qui n'a pas vu le front et ses horreurs, les verra là dans un splendide panorama, qui résume d'une façon admirable toute cette bataille de l'Yser, dans laquelle en 1914 notre petite mais vaillante armée joua un rôle à la fois si grand et si terrible.'

Aanvankelijk kende het panorama te Oostende een groot succes. Naarmate de jaren verstreken daalde de interesse. Ook de Duitse badgasten vinden het niet zo leuk. In 1939 zijn de inkomsten verre van briljant en de stad wenst een nieuwe bestemming te geven aan het terrein. Het panorama wordt aan de staat geschonken en overgedragen aan het Brusselse Legermuseum. Dan komt echter WO II...daardoor kan de geplande verhuis niet doorgaan.

Tegenover het panorama (ter hoogte van nu het Canadaplein) staat een gasfabriek. 1940: een Brits piloot neemt het cirkelvormig gebouw voor een gastank en bestookt het met bommen. Het gebouw en het doek zijn zwaar beschadigd. De rotonde verliest een deel van zijn dak en het koepelvenster. Het doek is op een 400-tal plaatsen gescheurd en is blootgesteld aan alle weersomstandigheden. Bastien schrijft in zijn dagboek: 'Ce que les bombes ont commencés, les bombes anglaises ont achevé'. Stukken door het Legermuseum geschonken of ontleend voor het faux-terrain, worden geplunderd of zwaar beschadigd. Vocht, schimmel, wind, regen, stof, doen hun werk.

Vanaf september 1942 wordt de rotonde gebruikt als bergplaats voor meubilair van het bezettingsleger. September 1944 wordt Oostende bevrijd. Na de oorlog wordt het gebouw ook nog gebruikt om ijzer en staal van gebombardeerde gebouwen op te slaan.

In De Zeewacht van 17 mei 1946 lezen we: ' Zou onze Bepantingsdienst geen klimop kunnen planten rond de muur van het Panorama? Binnen ettelijke jaren zou het monument een gezelliger uitzicht hebben en, wie weet, kunnen doorgaan, van verre, voor een antieke wachttoren of iets dergelijks.'

In De Zeewacht van 16 januari 1948 lezen we : ' En wat nu gedaan met het gebouw dat ons ten dele valt? Benevens de gewone stadsbibliotheek zouden we er kunnen verzamelen alle documentatie over nationale en internationale visserij, alles wat het vraagstuk van het toerisme betreft in de verschillende werelddelen, alles wat wij nog van Oostendse archieven kunnen bijeenbrengen'.

In 1949 neemt het Blauw Kruis, die zorgt voor achtergelaten en verwaarloosde dieren, er zijn intrek. In 1950 wordt er beslist om het gebouw af te breken en het schilderij naar het Legermuseum te Brussel over te brengen. Maart 1950 moet het Blauw Kruis het gebouw ontruimen.

Het panorama terug naar Brussel

September 1950 wordt het doek naar het Legermuseum overgebracht met behulp van geniesoldaten. Het belandt in de grote hal. December 1950 wordt het doek in de grote hal opengerold en herstellen geniesoldaten de meer dan 400 scheuren en gaten. Begin januari 1951 wordt het doek opgehangen aan de spanten van de hal. Op 12 januari wordt het schoongespoten door de Brusselse brandweer. Nadien wordt het doek ingesmeerd met lijnolie om het soepelheid te geven en wordt het gerestaureerd o.l.v. Bastien.

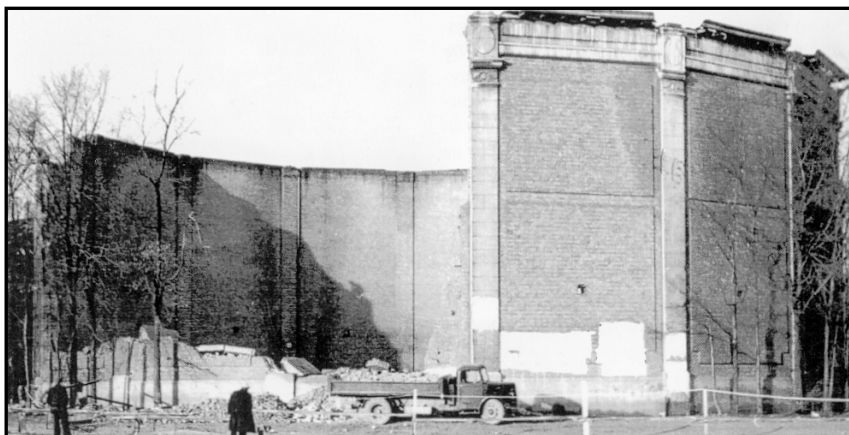
Bastien schrijft in zijn dagboek: ' ... le ministre de la Défense Nationale, qui me remercie non seulement du don que j'ai fait au Musée de l'Armée, mais du soin que je vais prendre de restaurer moi-même les dégâts commis par les boches et l'incroyable incurie des Ostendais ... qui avaient juré la perte du Panorama de l'Yser'.

De restauratie kost het Legermuseum 240.000 frank. Tijdens een korte periode, 16 juni tot 29 juli 1951, kan het publiek het schilderij bewonderen. Dat kadert in een retrospectieve van het werk van Bastien. Maar datzelfde jaar gaat de grote hal voor twintig jaar dicht voor het publiek. Het doek blijft verder in de hal hangen maar wordt pas terug zichtbaar voor het publiek bij de opening van de afdeling Lucht - en Ruimtevaart, begin jaren zeventig.

Bastien schrijft: ' Une de mes oeuvres capitales à laquelle j'ai travaillé de toutes mes forces et de tout mon courage et dans laquelle j'avais mis tous mes espoirs. C'est un panorama qui devrait être exposé dans un édifice spécialement conçu. Mais on me laisse tomber, on m'oublie, on ne fait plus signe après m'avoir encouragé.' .

De onttakeling van het gebouw te Oostende begint februari 1951 met ondermeer hulp van de Genie voor de ontmanteling van het metalen gebinte. De rest gebeurde via een openbare aanbesteding. De Zeewacht van 23 november 1951 schrijft: ' Hoezeer men het als een verliespunt kan beschouwen, toch dient erkend dat het gebouw weinig aantrekkelijk van uitzicht was en eerder een duistere stip in ons stadsbeeld was. Vooral nu op het derde handelsdok het stadhuis voorzien is, kan de opruiming ervan eerder toegejuicht worden.'

De afbraak te Oostende wordt beëindigd op 22 februari 1952. In 1956 wordt het nieuwe stadhuis gebouwd.

De bewaring in de Grote Hal van het Legermuseum te Brussel stelt ernstige problemen. De temperatuurverschillen zijn er zeer groot zodat het doek permanent krimpt en uitzet, de vochtigheidsgraad is er zeer veranderlijk. Het doek beweegt mee met de tocht. Nieuwe scheuren ontstaan en delen van de verf beginnen naar beneden te vallen. In 1970 maakt het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium een reeks foto's. Maart 1972 valt er een stuk van 20 meter naar beneden. In 1976 valt er nog een stuk van 20m naar beneden.

In 1980 wordt er beslist voor reconversie en schilderwerken in de Grote Hal. Januari 1982 wordt het doek door de militaire Genie en de Brusselse brandweer 'tijdelijk' afgehaakt, in een aantal stukken van ongeveer 14m gesneden en op houten bobijnen gerold. De slechtste stukken verdwijnen op de vuilhoop. De bobijnen worden in de houtreserve van de schrijnwerkerij van de Luchtvaarthal gedumpt... ze liggen er gewoon op de grond.

In 2004 wordt besloten om alles in de Luchtvaarthal uit te rollen, nl het 'Ijzerpanorama' en het 'Congopanorama'. Men vindt ook enkele stukken van het 'Panorama van de Slag aan de Maas, 1914', ze bleken op dezelfde bobijn te zijn opgerold.

De stukken worden opnieuw opgerold, deze keer op stalen rollen tegen het doorbuigen. Ze worden eerst getransporteerd naar Zutendaal waar ze in slechte condities (geen verwarming, waterlekken) worden ontrolld. Vanuit een kraanlift worden een 700-tal digitale foto's gemaakt. Dan worden de rollen getransporteerd naar de huidige locatie, nl. een onverwarmde loods van de Genie in het polygoon van Sart-Hurlet te Jambes.

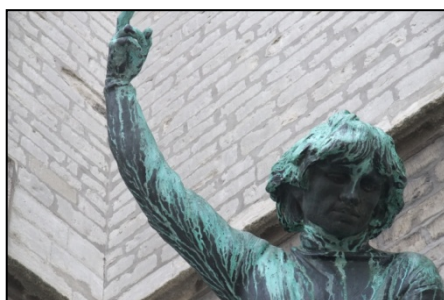
Defensie heeft er blijkbaar ook nog 67.000€ voor over om de foto's te bewerken en een digitale print te maken die ergens in een receptie-zone zal tentoongesteld worden... Wat zou de ideale plaats zijn voor een tentoonstelling betreffende dit panorama? Nieuwpoort? Albert I lag aan de basis van het werk en heeft een monument te Nieuwpoort, koningin Elisabeth staat op het doek als verpleegster te Nieuwpoort afgebeeld ...

Op 28 oktober 2014 wordt er in Nieuwpoort een Bezoekerscentrum geopend onder het standbeeld van Albert I. Koning Filip ontvangt er buitenlandse staatshoofden en regeringsleiders van Eerste Wereldoorlog - landen. Het panorama van de Ijzerslag wordt er digitaal getoond in slow motion op groot scherm. Het publiek kan het centrum bezoeken vanaf 1 november.

Meer over Bastien

Op 15 juni 1936 vraagt de Gemeenteraad van Namen aan Bastien een panorama (van beperkte afmetingen) te maken over de strijd aan de Maas in WOI. 'De Slag aan de Maas, 1914'. De opening is op 1 mei 1937 in de Citadel. Het is eigenlijk geen panorama maar een diorama, het is nl. niet in een rotonde. In WOII gingen de Duitsers tekeer tegen het doek. Een deel kon later gered worden en werd in 1952 door het stadsbestuur van Namen aan het Legermuseum geschonken. Men vond het terug bij het ontrollen van het Panorama van den Yser ...

Jef Lambeaux was een vriend van Bastien. Ze woonden zelfs een tijdje samen. Bastien moest al eens poseren voor Lambeaux en zo komt het dat er aan de kathedraal van Antwerpen een standbeeld staat (buiten, rechts van de ingang, onthuld 1935, ter ere van bouwmeester Pieter Appelmans) waarvoor Bastien geposeerd heeft (de figuur links boven).

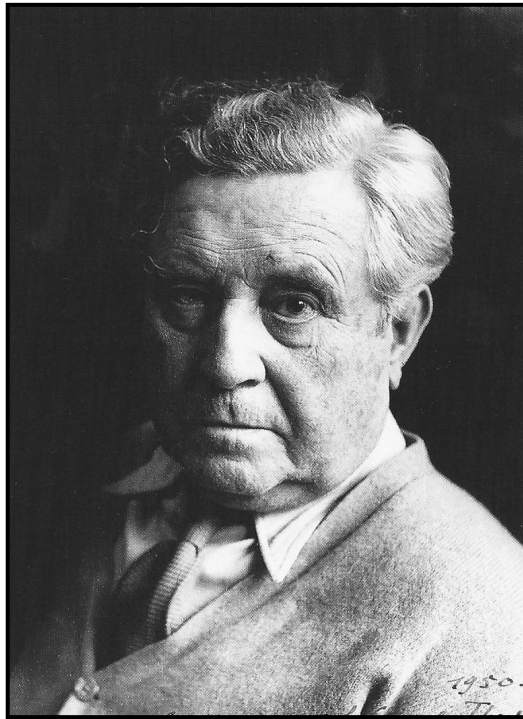

Op 12 maart 1941 werd Bastien uitgenodigd bij prins Karel in het Paleis te Brussel. De Prins wou een vleugel in het Paleis herinrichten en rekende op Bastien om alles tot een goed einde te brengen. In 1942 kreeg Bastien een atelier in het Paleis. Regelmatig werkten prins Karel en Bastien daar samen. Bastien werd stilaan de raadsman en vertrouweling van de prins. Toen de prins naar Raversijde verhuisde werd er ook een woning voor Bastien en zijn vrouw ingericht, een villa die nu naar hem genoemd is.

In 1954 vraagt het stadsbestuur van Nieuwpoort aan Bastien om een ornithologisch diorama over zeevogels en maritieme polders te maken. Bastien is dan 81. Tot 1957 was het te zien in de Hallen van Nieuwpoort.

Bastien overleed te Brussel op 7 juni 1955. Koningin Elisabeth had hem kort tevoren nog een bezoek gebracht. Zijn atelier werd openbaar verkocht. Paul Delvaux kocht er zijn allereerste schilderij terug dat hij in 1924 aan Bastien had verkocht.

Bronnen:

- 'Oostende Monumentale et Pittoresque', C. Loontjens, Oostende.
- 'Wie kan mij een afbeelding bezorgen van het eerste Oostendse panorama?', D. Farasyn, De Plate 1980/40-44.
- Panoramania, Ralph Hyde, Trefoil Publications Ltd, London, 1988.
- 'Het panorama van de Ijzerslag, 1921'. F. Hubrechtsen. Koninklijk Museum van het Leger en van Krijgsgeschiedenis. 1993.
- 'Alfred Bastien en het Ijzerpanorama', Aleks Deseyne, Provincie West-Vlaanderen, 2001.
- <http://god.biboostende.be/>
- <http://www.beeldbankoostende.be/>
- panoramacouncil.org
- http://www.ethesis.net/bastien/bastien_inhoud.htm, Liesbeth Van Hasselt, 2006. Met uitgebreide bibliografie.

FOTO OP HET TITELBLAD VAN DE MAAND JUNI

(wegens plaatsgebrek niet gepubliceerd)

Naar aanleiding van de herdenking van het begin van W.O. I publiceren wij op het titelblad fragmenten van het Panorama van de Slag aan de Ijzer door Alfred. BASTIEN.

“Het doek meet 115 meter lengte op 14 meter hoogte en is tentoongesteld Nr. 10, Maurits Lemonnierlaan te Brussel (inkomprijs 2,50 fr.) in afwachting dat een grootsch gebouw opgericht worde waar dit nationaal werk bestendig zal worden bewaard en tentoongesteld”. (oorspronkelijke tekst op een prentkaart van rond 1921).

Dit “grootsch” gebouw werd later opgericht langs de Vindictivelaan te Oostende en was gekend als “het Panorama”.

6^e fragment van het schilderij.

De Ijzer en de meelfabriek van Diksmuide. In de verte ligt het kerkhof en staan wijken in brand. Uiterst rechts het begin van de ruïnes van Ieper. De Duitse troepen, die in Tervate door de overstromingen niet verder kunnen, trachten ten oosten van Diksmuide op te rukken. Links, op de rechter oever, het puin dat gedomineerd wordt door de meelfabriek, door de Duitsers als observatiepost gebruikt en bewaakt door elite sluipschutters. De precisie van hun schot verklaart de naam van de “loopgracht van de dood” voor de loopgracht tegenover de loopbrug “Callberg”. De vernielde woning dient als schuilplaats en onderkomen voor de gekwetsten. Tussenin enkele lijken.

FOTO OP HET TITELBLAD

7^e fragment van het schilderij.

De hemel is gevuld van de rook komende van de brandende hallen en kathedraal van Ieper op 21 november. Enkele huizen staan nog recht. Een konvooi Britse artillerie steekt het marktplein over, terwijl links burgers klaar staan om de stad te ontvluchten. Gekwetsten worden door zusters geholpen. Vooraan wordt een soldaat door Britse brancardiers weggebracht. Achter hen twee eenzame koeien.

CAFE
Leopold

NIEUW - NOUVEAU - NEW

CAFÉ
OP DE ZEEDIJK
BAR
SUR LE FRONT DE MER
BAR
ON THE SEAFRONT

ALBERT 1 PROMENADE
8400 OOSTENDE
+32 (0)59 443 506

Uitvaartverzorging - Funerarium

Jan Nuytten

Het **uitvaartkontrakt**
is de absolute **zekerheid**
dat uw begrafenis of crematie
zal uitgevoerd worden volgens
uw wensen en dat uw familie
achteraf **geen financiële**
beslommeringen heeft

Stuiverstraat 470
8400 Oostende
tel. 059/80.15.53